

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

Відділ початкової освіти

ЗВІТ

про науково-дослідну роботу з теми

«ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД КОМПЕТЕНТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»

Державний реєстраційний № 0117U000048

(01.01.2017 – 31.12.2019)

Київ – 2019

УДК 373.3.091

№ держреєстрації 0117U000048

інв. №

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогіки
04053, м. Київ-53, вул. Січових Стрільців, 52-д
тел. 481-37-31

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Інституту педагогіки
НАПН України
_____ О. М. Топузов

_____ 2019 р.

«Затверджено»
на засіданні відділу початкової
освіти Інституту педагогіки
НАПН України
21 жовтня 2019 р.
протокол № 9

ЗВІТ
ПРО НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
«Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання
у початковій школі»
(заключний)

Керівник дослідження
к. пед. наук, ст. наук. сп.

О. В. Онопрієнко

Київ – 2019 р.

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

Керівник НДР, завідувач відділу, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник	<hr/>	Онопрієнко О.В.
	(підпис)	
Виконавці: Головний науковий співробітник, доктор педагогічних наук, професор	<hr/>	Савченко О.Я.
	(підпис)	
Головний науковий співробітник, доктор педагогічних наук, професор	<hr/>	Бібік Н.М.
	(підпис)	
Провідний науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник	<hr/>	Мартиненко В.О.
	(підпис)	
Провідний науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник	<hr/>	Пономарьова К.І.
	(підпис)	
Провідний науковий співробітник (0,5 ст.), кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник	<hr/>	Онопрієнко О.В.
	(підпис)	
Старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук	<hr/>	Прищепа О.Ю.
	(підпис)	
Науковий співробітник	<hr/>	Листопад Н.П.
	(підпис)	
Науковий співробітник	<hr/>	Вашуленко О.В.
	(підпис)	
Науковий співробітник	<hr/>	Андрусенко І.В.
	(підпис)	

РЕФЕРАТ

Заключний звіт складається із вступної частини (обкладинка, титульний аркуш, список авторів, реферат, зміст, перелік умовних позначень, передмова), основної частини (вступ, суть звіту, висновки, рекомендації), списку публікацій.

Загальний обсяг звіту – 81 сторінці, список опублікованих робіт – на 18 сторінках.

Звіт відображає результати наукового дослідження співробітників відділу початкової освіти «Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі», виконаного відповідно до тематичного плану НДР Інституту педагогіки НАПН України, технічного завдання (технічних вимог) на проведення (розробку) наукового дослідження, програми дослідження, затвердженої і рекомендованої вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 1 від 23.01.2017 р.), державними стандартами початкової освіти (2011, 2018 рр.).

Початок дослідження: 1 січня 2017 р. **Закінчення:** 31 грудня 2019 р.

Ключові слова: процес навчання у початковій школі, компетентісно орієнтоване навчання, дидактико-методичний супровід навчання, методика навчання.

Об'єкт дослідження: освітній процес у початковій школі.

Предмет дослідження: дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання учнів початкової школи.

Мета дослідження: розроблення та обґрунтування дидактико-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі.

Методи дослідження: теоретичний аналіз нормативних документів системи освіти, психологічної, педагогічної і методичної літератури, дисертаційних досліджень, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в школі I ступеня та результатів навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів; теоретичне моделювання; емпіричні – анкетування, опитування, бесіди з учнями, вчителями, представниками інших категорій педагогічних працівників, батьками; обсерваційні – цілеспрямоване спостереження за діяльністю учнів і вчителів у процесі навчання; педагогічний експеримент – констатувальний і формувальний; статистичні – опрацювання і порівняння результатів кількісного і якісного аналізу здобутих даних.

Одержані результати: концептуальні засади розроблення дидактико-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі; дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі; методичні рекомендації з упровадження дидактико-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі; методика визначення ефективності дидактико-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі; визначення дидактико-методичних особливостей компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі в нових умовах її функціонування.

Обґрунтовані теоретично й перевірені експериментально результати дослідження *подано* в рукописах планових методичних посібників – «Система міжпредметних завдань на уроках з літературного читання», «Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності»,

«Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови», «Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів», «Формування і розвиток навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу», «Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів»; у рукописах методичних рекомендацій – «Вивчення величин на уроках математики в початковій школі на компетентісного підходу», «Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», «Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання»; у наукових статтях, матеріалах і тезах конференцій.

Новизна отриманих результатів полягає у теоретичному й методичному обґрунтуванні дидактико-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі; розробленні змісту й методик використання систем завдань, що забезпечують досягнення очікуваних та обов'язкових результатів навчання.

Ступінь впровадження: нормативні документи для Нової української школи (Державний стандарт початкової освіти, типові освітні програми для 1-2, 3-4 класів закладів загальної середньої освіти); науково-методичні статті; виступи на науково-практичних конференціях, семінарах і вебінарах, круглих столах, педагогічних читаннях, нарадах керівників освітніх закладів; літні школи для методистів і вчителів початкових класів.

Основні конструктивні і техніко-економічні показники: відповідність роботи нормативним документам наукового дослідження і сучасним вимогам до організації освітнього процесу в початковій школі.

Практична значущість роботи. Результати дослідження мають практично орієнтований характер і забезпечують реалізацію освітнього процесу в початковій школі відповідно до нових концептуальних засад її функціонування. Їх можна використовувати для створення освітніх програм, підручників і навчальних для здобувачів початкової освіти, методичних посібників. Адресовані вчителям початкових класів, методистам початкової освіти; можуть використовуватися студентами закладів вищої педагогічної освіти, слухачами закладів післядипломної педагогічної освіти.

Про ефективність виконаної роботи свідчать результати апробації розробленого дидактико-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі в процесі локального експерименту; довідки про впровадження результатів дослідження, даними дослідження Інституту освітньої аналітики МОН України проведених у 1-му класі НУШ (2018/2019 навчальний рік) та в 3-х пілотних класах всеукраїнського експерименту (2019/2020 навчальний рік).

Галузь використання – педагогіка, дидактика початкової освіти; початкова школа; вища та післядипломна педагогічна освіта.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень.....	7
Передмова.....	8
Основна частина	
Вступ.....	9
Розділ I. Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі	
1. Міжпредметні зв'язки як ресурс формування предметних і ключових компетентностей на уроках літературного читання.....	13
2. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності	15
3. Індивідуальний підхід до формування й розвитку навички читання молодших школярів	20
4. Система компетентісно орієнтованих завдань з української мови в процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів ...	26
5. Диференційований підхід до формування і розвитку навичок письма молодших школярів.....	32
6. Формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного	36
7. Система компетентісно орієнтованих завдань у процесі вивчення молодшими школярами величин	42
8. Система компетентісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	46
9. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів	49
Розділ II. Упровадження результатів наукового дослідження	53
Висновки.....	55
Список публікацій.....	63

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

НАПН – Національна академія педагогічних наук

КМ – Кабінет Міністрів

МОН – Міністерство освіти і науки

НУШ – Нова українська школа

ПЕРЕДМОВА

У звіті представлено результати наукового дослідження відділу початкової освіти за *темою* «Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі». Її розроблення здійснювалось у процесі виконання співробітниками досліджень з *проблем*: «Міжпредметні зв'язки як ресурс формування предметних і ключових компетентностей на уроках літературного читання», «Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності», «Індивідуальний підхід до формування й розвитку навички читання молодших школярів», «Система компетентісно орієнтованих завдань з української мови в процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів», «Диференційований підхід до формування і розвитку навичок письма молодших школярів», «Формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного», «Система компетентісно орієнтованих завдань у процесі вивчення молодшими школярами величин», «Система компетентісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ»», «Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів». Ці проблеми є напрямками дослідження загальної теми, що конкретизують її.

Наукове дослідження виконувалась упродовж 2017 – 2019 рр. за *етапами*: аналітико-констатувальний, формувально-коригувальний, узагальнювально-впроваджувальний.

Тематика наукового дослідження відділу є актуальною, оскільки надає дидактико-методичне забезпечення впровадження реформи початкової освіти, мета і завдання якої визначено Законами України «Про освіту», Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», іншими державними документами.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначалася завданнями реформування початкової освіти, що ґрунтуються на нових методологічних й концептуальних засадах її розвитку. Одним з провідних чинників, що впливають на ефективність процесів модернізації в системі шкільної освіти, є розроблення відповідного дидактико-методичного супроводу. У сучасних умовах ефективність початкової освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу, результати якої визначені в Державному стандарті початкової загальної освіти (2011 р.), Державному стандарті початкової освіти (2018 р. зі змінами в 2019 р.), навчальними програмами (2012 р.) та типовими освітніми програмами (2018 р. зі змінами в 2019 р.). Однак компетентнісні засади навчання не мали належного дидактичного й методичного супроводу; переважна більшість наявного доробку подавалася як сукупність методів, засобів та форм навчання, спрямовані на удосконалення окремих компонентів освітнього процесу. Натомість реалізація компетентнісного підходу вимагала створення дидактико-методичних розробок, в яких розгорнуто цільові і методичні орієнтири компетентнісно орієнтованого навчання із зазначенням пріоритетних способів і об'єктів навчальної взаємодії; педагогічні умови, за яких вони дадуть змогу досягти вищих результатів.

Мета дослідження полягала в розробленні та обґрунтуванні дидактико-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання в початковій школі.

Об'єкт дослідження: освітній процес у початковій школі.

Предмет дослідження: дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання учнів початкової школи.

Методами досягнення цілей і виконання поставлених завдань були такі: теоретичні (теоретичний аналіз нормативних документів системи освіти, психологічної, педагогічної і методичної літератури, дисертаційних досліджень, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в школі I ступеня та результатів навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів; теоретичне моделювання); емпіричні (анкетування, опитування, бесіди з учнями, вчителями, представниками інших категорій педагогічних працівників, батьками; обсерваційні – цілеспрямоване спостереження за діяльністю учнів і вчителів у процесі навчання; педагогічний експеримент – констатувальний і формувальний; статистичні – опрацювання і порівняння результатів кількісного і якісного аналізу здобутих даних.

До найістотніших наукових результатів, досягнутих у ході проведення дослідження, віднесемо такі.

Вперше науково обґрунтовано доцільність і можливість цілеспрямованого формування в учнів початкової школи переглядового виду читання у зв'язку із збільшенням масивів інформації, активної взаємодії учнів з різними інформаційними ресурсами, необхідністю оперативного пошуку потрібної інформації, розвитку умінь учнів критично її осмислювати; теоретично обґрунтовано дидактико-методичний супровід компетентнісного орієнтованого навчання і виховання молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної

діяльності з включенням у навчальний процес соціально і особистісно значущих соціальних задач; розроблено і систематизовано види міжпредметних завдань (когнітивних, діяльнісних, ціннісних) як ресурсу впровадження нового змісту мовно-літературної галузі, розроблено методичне забезпечення їх впровадження в освітній процес; розроблено систему завдань для формування і перевірки предметних компетентностей з української мови в 2 – 4 класах; розроблено технологію конструювання інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи; розроблено систему компетентісно орієнтованих завдань для формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного тексту на уроках літературного читання та діагностувальних завдань для перевірки рівня їх сформованості; розроблено систему компетентісно орієнтованих завдань для забезпечення дидактико-методичного супроводу процесу вивчення величин молодшими школярами; розроблено систему компетентісно орієнтованих завдань з формування в учнів екологічної грамотності. Складено тезаурус провідних понять з проблеми дослідження, який увійшов до рукопису Енциклопедії освіти.

Удосконалено методику формування у молодших школярів ключових компетентностей уміння вчитися, комунікативної, загальнокультурної; систему індивідуалізованих вправ і завдань для подолання в учнів труднощів навчання читання: а) для типологічної групи учнів з труднощами читання вербального характеру, пов'язаних із недорозвиненням у дітей усного мовлення; б) для типологічної групи учнів з провідним компонентом труднощів невербального характеру, пов'язаних з функціональною незрілістю механізмів зорового сприймання, різних властивостей уваги під час читання; діагностувальну частину дослідження стану сформованості соціальної компетентності молодших школярів на кінець першого циклу навчання; методику навчання молодших школярів української мови, зокрема, визначено етапи застосування компетентісно орієнтованих завдань (формувальний і підсумковий); методику використання інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів першого циклу навчання; методику формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного тексту на уроках літературного читання; методику формування у молодших школярів вміння працювати з величинами;

Набули подальшого розвитку ідеї суб'єктності навчання, розширення читацького і пізнавального простору в контексті методичного потенціалу уроків літературного читання; питання застосування продуктивних читацьких технологій для типологічної групи учнів з високим та достатнім рівнем розвитку навички читання: поетапного опрацювання змісту текстів різних видів; діалогової взаємодії учнів з текстом, автором твору; розвиток елементів критичного мислення; смислового прогнозування; система завдань для учнів і методика їх використання з формування і розвитку навичок письма на засадах диференційованого підходу; питання формування складників комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови (здатності спілкуватися з людьми різного віку і статусу, змістовно і грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формі, вільно володіти мовою в різних навчальних та життєвих ситуаціях); дидактико-методичні підходи до реалізації контролю й оцінювання

навчальних досягнень учнів початкової школи; методика формування складників математичної компетентності учнів початкової школи.

У практику початкової школи впроваджено розроблений дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів, втілений у: типових освітніх програмах для 1-2 і 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, створені під керівництвом О. Я. Савченко; методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів у 1-х і 2-х класах закладів освіти; науково обґрунтованому й експериментально апробованому дидактико-методичному забезпеченні. Ефективність типової освітньої програми підтверджена оприлюдненими даними незалежного дослідження, яке провів Інститут освітньої аналітики МОН України. Матеріали дослідження подані в рукописах планових методичних посібників і методичних рекомендацій.

Практична значущість роботи. Результати дослідження мають практично орієнтований характер і забезпечують реалізацію освітнього процесу в початковій школі відповідно до нових концептуальних засад її функціонування. Їх можна використовувати для створення освітніх програм, підручників і навчальних для здобувачів початкової освіти, методичних посібників. Адресовані вчителям початкових класів, методистам початкової освіти, можуть використовуватися студентами закладів вищої педагогічної освіти, слухачами закладів післядипломної педагогічної освіти. Соціальний ефект упровадження результатів наукового дослідження підтверджується довідками від установ, де відбувалась експериментальна апробація розроблених матеріалів, засвідченням позитивного впливу на вдосконалення освітнього процесу; використанням матеріалів проведеного дослідження в масовій практиці першого циклу початкової освіти; оприлюдненими даними незалежного дослідження, яке провів Інститут освітньої аналітики МОН України (<http://iea.gov.ua/material/>).

Дослідження здійснювалось у процесі виконання співробітниками відділу досліджень з **проблем**, які є складниками загальної теми.

Проблеми визначено шляхом конкретизації колективної проблеми дослідження. Завдання дослідження розподілялися між співробітниками відділу за нормативами навантаження відповідно до наукового ступеня, вченого звання і посади:

Проблема. «Міжпредметні зв'язки як ресурс формування предметних і ключових компетентностей на уроках літературного читання»

Виконавець:
Савченко О. Я. гол. н. с., д.пед.н., проф.

Проблема: «Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності»

Виконавець:
Бібік Н.М., гол. н. с., д.пед.н., проф.

Проблема: «Індивідуальний підхід до формування й розвитку навички читання молодших школярів»

Виконавець:
Мартиненко В.О., пров.н.с., к.пед.н., ст.н.с.

Проблема: «Система компетентісно орієнтованих завдань з української мови в процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів»

Виконавець:
Пономарьова К. І., пров.н.с., к.пед.н., ст.н.с.

Проблема: «Диференційований підхід до формування і розвитку навичок письма молодших школярів»

Виконавець:
Прищепа О.Ю., ст.н.с., к.пед.н., ст.н.с.

Проблема: «Формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного»

Виконавець:
Вашуленко О.В., н.с.

Проблема: «Система компетентісно орієнтованих завдань у процесі вивчення молодшими школярами величин»

Виконавець:
Листопад Н.П., н.с.

Проблема: «Система компетентісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ»»

Виконавець:
Андрусенко І.В., н.с.

Проблема: «Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів»

Виконавець:
Онопрієнко О.В., зав. від., пров.н.с. (0,5 ст.), к.пед.н., ст.н.с.

РОЗДІЛ I. «ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»

Проблема дослідження. Міжпредметні зв'язки як ресурс формування предметних і ключових компетентностей на уроках літературного читання.

Виконавець: Савченко О. Я., доктор педагогічних наук, професор академік НАПН України, головний науковий співробітник відділу початкової освіти.

Предмет дослідження: дидактико-методичні засади використання міжпредметних зв'язків у початковій школі як ресурсу формування в учнів предметних і ключових компетентностей.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати стан реалізації компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі.

2. Розробити теоретичні засади застосування міжпредметних зав'язків у початковій школі; обґрунтувати дидактико-методичну модель застосування міжпредметних зав'язків на уроках літературного читання.

3. Розробити систему міжпредметних завдань діяльнісного, ціннісного, змістовно-орієнтаційного змісту для 2 – 3 класів; здійснити експериментальну перевірку їх ефективності, визначити критерії ефективності.

4. Упровадити в практику початкового навчання дидактико-методичні засади використання міжпредметних зв'язків у початковій школі; виявити соціальний ефект упровадження результатів науково-дослідної роботи.

Методологічною основою міжпредметних зв'язків є філософське положення про цілісність світу природи, об'єктивно існуючі зв'язки між природою і людиною, між різними формами пізнання, взаємозумовленість процесів, що відбуваються в природі, науці, суспільстві, культурі, виробництві. Психолого-дидактичні засади міжпредметних зв'язків ґрунтуються на принципах природовідповідності, систематичності, взаємозв'язку навчання, виховання і розвитку учнів, взаємозв'язку мотиваційного, змістового і операційного компонентів навчального процесу. Універсальність цієї проблеми впливає з потреби відображення і використання на всіх рівнях освіти (з урахуванням доступності) об'єктивно існуючих зв'язків між об'єктами природи і людиною, людиною і соціальними процесами тощо. В освітньому процесі міждисциплінарні зв'язки покликані синтезувати складники з тих галузей знань, які у взаємодії допомагають учневі глибше і різнобічніше пізнати та зрозуміти певний складний об'єкт. Тому міждисциплінарні зв'язки створюють передумови для системного, цілісного і водночас різнобічного сприймання, розуміння і засвоєння здобувачами знань, цінностей, способів дій.

Результати дослідження. Дослідження здійснювалось у три етапи. На **першому етапі** (2017 р.) на основі аналізу законодавчих документів для системи освіти, директивних матеріалів МОН України, вітчизняних та зарубіжних психологічних і педагогічних наукових джерел, публікацій у періодичних виданнях, здобутків шкільної практики в закладах освіти країни і зарубіжжя, педагогічного спостереження за організацією навчальної взаємодії учасників освітнього процесу,

вивчення стану досліджуваної проблеми у практиці шляхом опитування учителів розкрито сутність міжпредметних зв'язків і науковий контекст їх реалізації на уроках літературного читання як ресурсу формування предметних і ключових компетентностей.

Визначено сутність міжпредметних зв'язків як способу синтезування складників з тих галузей знань, які у взаємодії допомагають учневі глибше і різнобічніше пізнати та зрозуміти певний складний об'єкт. Сформульовано їх функції у початковій школі: сприяння цілісності засвоєння учнями базових понять і універсальних умінь; формування пізнавальних інтересів учнів; можливість всебічно аналізувати об'єкти пізнання; засвоєння учнями індивідуального досвіду переносу пізнавальних умінь у процесі засвоєння нового навчального матеріалу; створення передумов для міжпредметної і тематичної інтеграції у процесі засвоєння ключових компетентностей; ущільнення обсягів змісту інформації і створення оптимальної послідовності вивчення наскрізних тем.

Розроблено концептуальні засади використання міжпредметних зв'язків у сучасній початковій школі. Розгорнуто аналіз нормативні вимоги і стан використання міжпредметних зв'язків у педагогічному досвід, що відображено у відповідному розділі планового методичного посібника.

Складено тезаурус провідних понять з проблеми дослідження, який увійшов до рукопису Енциклопедії освіти. Проведено констатувальний експеримент, у результаті якого з'ясовано стан реалізації компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі. Здобуті емпіричні дані були враховані під час підготовки в складі робочої групи Верховної Ради України розділів «Загальна середня освіта», «Дошкільна освіта» до проекту Закону України «Про освіту»; у складі робочої групи МОН України – нового Державного стандарту початкової освіти, та під час створення типових освітніх програм для 1 – 2, 3 – 4 класів закладів загальної середньої освіти. З урахуванням цих даних розроблено зміст і методичні рекомендації щодо використання міжпредметних завдань діяльнісного типу як засобу формування у молодших школярів умінь працювати з підручником, що презентовано в науково-методичних статтях і матеріалах конференцій.

На **другому етапі** (2017 р.) розроблено систему міжпредметних завдань діяльнісного, ціннісного, знаннево-орієнтаційного видів для учнів 2-3 класів із використанням виховного і розвивального потенціалів предметів «Українська мова», «Я у світі», «Образотворче мистецтво», «Музика», «Природознавство». Найбільшою групою є міжпредметні завдання із предметом «Українська мова», де є спільні завдання щодо формування комунікативної і читацької компетентностей учнів, наскрізних умінь насамперед, вдумливого читання. Здійснено експериментальне вивчення ефективності методики застосування міжпредметних завдань у 2-3 класах. Визначено критерії ефективності використання різних видів міжпредметних завдань. Види і зміст міжпредметних завдань узагальнено таким чином: накопичено емпіричний матеріал щодо впливу міжпредметних завдань на формування в учнів ключових компетентностей (комунікативної, уміння вчитися, громадянської) на основі використання розроблених критеріїв.

У межах формувального експерименту розроблено й апробовано методичний ресурс «Види міжпредметних завдань на уроках літературного читання» і

«Методичні рекомендації щодо використання міжпредметних завдань». Як показало дослідження, використання міжпредметних завдань передбачає доцільність його застосування на різних етапах уроку. Це залежить від наповненості залученого матеріалу та імовірного впливу на досягнення очікуваних результатів уроку літературного читання.

Схарактеризований змісту міжпредметних завдань на уроках літературного читання у 2, 3 і 4 класах подано в розділі планового методичного посібника.

На **третьому етапі** (2019 р.) узагальнено систему міжпредметних завдань як засобу формування особистісних і навчальних досягнень молодших школярів, складниками якої є діяльнісні міжпредметні завдання як засіб формування у молодших школярів уміння працювати з підручником; міжпредметні завдання як засіб розвитку мовлення молодших школярів; міжпредметні завдання на моделювання як засіб дослідження учнями текстів різних жанрів.

Результати дослідження презентовано в методичному посібнику «Система міжпредметних завдань на уроках з літературного читання», де розкрито поняття міжпредметних зв'язків, їх функції і види. Обґрунтовано систему міжпредметних завдань як основного засобу реалізації міжпредметних зв'язків уроків літературного читання із змістом предметів українська мова, мистецтво, інтегрованого курсу «Я досліджую світ», природознавство. Наведено результати їх експериментальної перевірки; визначено вплив системи міжпредметних завдань на якість сформованості у молодших школярів базових понять, загальнонавчальних умінь, цінностей, які мають наскрізний характер у початковій школі.

До найістотніших наукових результатів, досягнуті в ході проведення дослідження, віднесемо такі: розроблений проект Державного стандарту початкової освіти за мовно-літературною галуззю; розроблені й упроваджені в практику початкової школи типові освітні програми для 1-2 і 3-4 класів закладів загальної середньої освіти; розроблена методика створення і реалізації міжпредметних завдань (когнітивних, діяльнісних, ціннісних) як ресурсу впровадження нового змісту мовно-літературної галузі; удосконалена методика формування у молодших школярів ключових компетентностей уміння вчитися, комунікативної, загальнокультурної.

Теоретико-експериментальні результати дослідження узагальнено й презентовано у наукових статтях, методичних рекомендаціях, матеріалах і тезах конференцій.

Проблема дослідження. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності.

Виконавець: Бібік Н. М., доктор педагогічних наук, академік НАПН України, головний науковий співробітник відділу початкової освіти.

Актуальність дослідження. Компетентнісна освіта з відносно локальної педагогічної теорії поступово перетворюється в суспільно значуще явище, яке стає основним у формуванні освітньої політики в державі, у формуванні змісту освіти, визначення її результатів.

Напрацювання вітчизняних науковців актуалізували виконання чималої кількості дисертаційних досліджень в галузі шкільної і професійної освіти, дали

поштовх для упровадження результатів науково-дослідної роботи в практику. Зокрема, здійснено спробу зреалізувати компетентнісний підхід в Державних стандартах загальної середньої освіти, у вимогах до освітньо-кваліфікаційних характеристик учителів різного профілю; компетентності частково ввійшли в програми предметів, спецкурсів, курсів для підвищення кваліфікації вчителів, керівників шкіл та інших категорій педагогічних працівників; вони закладені в критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів.

Водночас низка суперечностей в запровадженні компетентнісного підходу в освіту України залишаються й досі неподоланими.

Таким суперечностями, у межах досліджуваного процесу **встановлено**:

- розрив у часі між темпами теоретико-методологічних напрацювань в сфері компетентнісно орієнтованої освіти і розробленням відповідного навчально-методичного супроводу;
- неузгодженість між цілями забезпечення компетентнісного підходу і їх реалізацією на рівні навчального предмета, на рівні навчального матеріалу; на рівні процесу навчання в формальній і інформальній освіті;
- невідповідність теоретичного обґрунтування компетентнісного підходу і якості ресурсного забезпечення цього процесу;
- випереджувальним характером упроваджень навчально-методичного ресурсу в практику роботи шкіл, і підготовкою вчителя у ВНЗ, яка нерідко перебуває в фарватері шкільних перетворень.

Таким чином, з метою цілеспрямованості процесу ресурсного забезпечення компетентнісно орієнтованої соціалізації, усунення виявлених суперечностей ми вважали за необхідне здійснювати моніторинг реалізації підготовленого супроводу, вивчати методичні утруднення вчителів, відповідно коригувати експериментальні матеріали.

Залишається також актуальною потреба дидактико-методичного супроводу процесу формування соціальності молодших школярів в узгодженні зі змінами нормативної бази освіти, урахування зв'язку формальної і інформальної освіти.

Очевидною є невідповідність між бажаним станом освітньої практики, що передбачає застосування активних та інтерактивних методів навчання, технологій у процесі формування предметних і ключових компетентностей школярів як в урочній, так і в позаурочній діяльності; оптимальне поєднання загальних цілей шкільної освіти і цілей вивчення окремих предметів, координацію дій педагогічних колективів шкіл для вирішення завдань реалізації компетентнісно моделі навчання, і дійсним, реально існуючим станом справ.

У сучасній науці ставлення до соціалізації неоднозначне. Найбільш принциповою є різниця щодо розуміння соціалізації, – з одного боку, як адаптації до наявного соціуму і його вимог, так звана «адаптаційна модель соціалізації». З цього погляду людина постає об'єктом процесу соціалізації. Кінцева мета такого впливу – законослухняний громадянин.

Із позицій суб'єктного підходу людина може стати повноцінним членом суспільства, активно засвоювати соціальні норми і цінності, самовдосконалюючись при цьому, ставлячи все нові і нові цілі.

Ці два підходи контroversійні. Їх полярні вияви ідентифікуються, з одного боку, як конформізм, коли людина повністю ідентифікується з суспільством, розпинається в ньому. З іншого – девіант-людина, поведінка якої суперечить встановленим правилам в суспільстві, аж до її небезпечних асоціальних форм.

Суб'єктність в процесі соціалізації найбільш адекватна сучасним викликам суспільства і відображає тенденції компетентнісно орієнтованої освіти.

Вона полягає у розумінні необхідності забезпечення умов для ефективної перетворювальної діяльності молодшої людини, яка зазнає динамічних змін під впливом соціуму.

Об'єкт дослідження: процес соціалізації молодших школярів.

Предмет дослідження: дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання і виховання молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити ефективність дидактико-методичного супроводу процесу соціалізації молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності.

Робоча гіпотеза дослідження: соціалізація молодших школярів буде ефективною за умов:

- визначення сутності соціалізації молодших школярів, її структури, змісту з урахуванням можливостей і внеску різних освітніх галузей в цей процес з урахуванням вікових особливостей учнів молодшого шкільного віку;
- єдності і взаємозв'язку концептуальних засад і практики соціалізації молодших школярів з різних джерел впливу (навчальної і позаурочної діяльності);
- розроблення дидактико-методичного супроводу соціалізації молодших школярів з включенням соціально і особистісно значущих соціальних задач як засобу формування соціальності та методики їх застосування в різних умовах формальної та інформальної освіти.

Загальні завдання:

- з'ясувати стан реалізації компетентнісного підходу;
- обґрунтувати концептуальні засади розроблення дидактико-методичного супроводу соціалізації молодших школярів на засадах компетентнісного підходу;
- розробити дидактико-методичний супровід соціальності молодших школярів в різних умовах;
- експериментально перевірити ефективність дидактико-методичного супроводу соціалізації молодших школярів.

Методи дослідження: аналіз філософської, психолого-педагогічної і методичної літератури, дисертаційних досліджень; узагальнення; теоретичне моделювання; масове анкетування; індивідуальні бесіди з учнями, вчителями, батьками та іншими категоріями педагогічних працівників; вивчення шкільної документації та результатів навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів; безпосереднє спостереження за діяльністю учнів і вчителів у процесі навчання; експеримент: констатувальний і формувальний.

Концептуальні засади дослідження. Становлення молодшого школяра як повноцінного суб'єкта суспільного життя потребує цілеспрямованого педагогічного впливу на всі компоненти соціальної компетентності, зокрема: проектувати стратегії

свого життя з урахуванням інтересів і потреб різних соціальних груп, окремих людей відповідно до соціальних норм і правил; співпраця в групі; розв'язання конфліктів; комунікативність. Тобто дидактико-методичний супровід має бути спрямований на забезпечення таких здібностей: аналізувати механізм функціонування соціальних інститутів в суспільстві (школа, родина), визначати в них своє місце; планувати своє майбутнє; співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, використовувати різні ролі і функції в колективі, проявляти ініціативу, бути толерантним у взаєминах а іншими; брати на себе відповідальність за прийняття рішень та їх виконання.

Науково-дослідна робота здійснювалась у три етапи.

Перший етап, аналітико-констатувальний (2017 р.), передбачав з'ясування особливостей компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі; *обґрунтування* концептуальних засад розроблення дидактико-методичного супроводу соціалізації молодшого школяра; *розроблення* методики, *організація і проведення* констатувального експерименту з підтеми дослідження, *здійснення* кількісно-якісного аналізу й *узагальнення* його результатів; *розроблення* дидактико-методичного супроводу соціалізації молодшого школяра на засадах компетентісного підходу.

Результати діагностичної частини дослідження, які становили **пілотний етап**, показали в цілому невисокий рівень усвідомлення вчителями значущості соціальної компетентності в структурі особистості школяра і оволодіння методичними прийомами його формування. Варто зазначити, що перші зримі успіхи в процесі педагогічної взаємодії, спостереження уроків-майстрів, зорієнтованих на компетентісно орієнтоване забезпечення навчально-виховного процесу, відчутно змінили ставлення вчителів-експериментаторів до формувальної діяльності.

Вихідною умовою для переорієнтації навчання на компетентісні засади є **врахування специфіки предмета** і провідної діяльності, яку він забезпечує. З цього погляду опрацьовувались теоретичні засади предмет « Я у світі».

На **формуально-коригуючому** (2018 р.) передбачено, *підготовку* методичних рекомендацій з упровадження дидактико-методичного супроводу соціалізації молодшого школяра; *розроблення* методики, *організація і проведення* формувального експерименту з підтеми дослідження, *здійснення* кількісно-якісного аналізу й *узагальнення* його результатів; *коригування* змісту дидактико-методичного супроводу з урахуванням результатів формувального експерименту.

Для проведення формувального експерименту було розроблено матеріали для вчителів та учнів: навчальні програми; календарно-тематичне планування змісту предмета; підручники; методичні рекомендації до уроку предмета « Я досліджую світ»; методичні і навчальні посібники; наочність для учнів.

У навчально-методичних матеріалах охарактеризовано пізнавальний матеріал кожного заняття й розкрито можливі види діяльності, спрямовані на його засвоєння, які об'єктивували визначені умови формування соціальної компетентності учнів.

Цей період був тривалим, за час його проведення і було підготовлено навчально-методичне забезпечення навчального процесу. Він супроводжується безперервним відстеженням якості підготовлених матеріалів, їх апробації в різних умовах навчання.

На *узагальнено-впроваджувальному* (2019 р.) етапі було зосереджено на *узагальненні* результатів експериментальної роботи з підтеми дослідження; *упровадженні* розробленого супроводу соціалізації школярів у практику початкової школи; *виявленні* соціального ефекту запровадження результатів НДР.

Зміст експериментального матеріалу забезпечував безперервність цілеспрямованого педагогічного впливу на досліджувану якість, вивчення її проявів в різноманітних навчальних ситуаціях протягом року.

Підручники «Я досліджую світ» проходили попередню апробацію шляхом експертизи за умовами конкурсу, що доповнювались консультаціями з учителями, які тривалий час працювали за експериментальними програмами і попередніми варіантами підручників.

Отже, за даними дослідження основний матеріал підручників і посібників дістав схвалення. Відзначено як позитив наявність завдань аперцепції або опори на життєвий досвід, різноманітних ситуацій зацікавлення, міжпредметних завдань.

Водночас учителі пропонували відкоригувати питому вагу тем, які відображені, на їхній погляд, недостатньо; подати зразки занять або уроків, які практикуються в зарубіжному досвіді, вилучити матеріал, який дублюється в інших підручниках або є в збірниках МОН України.

Результати дослідження впродовж 2017-2019р.р. узагальнено і оприлюднено в статтях, тезах і рукописі науково-методичного посібника «Соціалізація молодшого школяра у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності»; апробовано на міжнародному форумі, міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях Інституту педагогіки НАПН України, 4 онлайн конференціях, 3 вебінарах, 16 науково-практичних семінарах різних рівнів, круглих столах.

Наукова новизна полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні дидактико-методичного супроводу компетентнісного орієнтованого навчання і виховання молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності; з включенням в навчальний процес соціально і особистісно значущих соціальних задач.

Практична значущість дослідження. Результати дослідження сприятимуть оптимізації навчального процесу, його взаємозв'язаного підсилення в позаурочній діяльності і забезпечення результативності в умовах модернізації початкової школи на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного і компетентнісного підходів; удосконалення змісту методичної підготовки майбутніх учителів початкових класів та підвищення кваліфікації педагогів. Отже, вони адресуватимуться вчителям, методистам початкової освіти, студентам і викладачам фахових методик вищих педагогічних навчальних закладів різних рівнів акредитації і можуть застосовуватися в системі післядипломної освіти.

Результати виконаної роботи за означеною підтемою можуть бути використані під час доопрацювання за підсумками апробації діючих і створення нових навчальних програм, підручників, навчальних і методичних посібників для початкової школи та закладів вищої освіти.

Проблема дослідження. Індивідуальний підхід до формування й розвитку навички читання молодших школярів.

Виконавець: Мартиненко В. О., кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу початкової освіти.

Актуальність підтеми дослідження. Серед пріоритетних напрямів становлення і розвитку сучасної початкової школи чільне місце посідають завдання формування ключових і предметних компетентностей учнів, розвиток особистості учня, його творчих здібностей, формування інтересу до навчання.

Гуманізація і демократизація освітнього процесу передбачають передусім природовідповідний підхід до навчання, зорієнтований на психологічну індивідуальність школярів.

Індивідуальний підхід у навчанні центрований на розроблення особистісно зорієнтованих навчальних технологій, що, з одного боку, відповідають індивідуальним можливостям кожної дитини на даному етапі навчання, з іншого, створюють передумови для подальшого її розвитку.

Основні орієнтири у розробленні концепції диференційованого навчання молодших школярів з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей визначила методологія сучасних підходів до навчання: особистісно орієнтоване навчання (О. Я. Савченко, В. В. Сериков, І. С. Якиманська); індивідуалізоване навчання (Ю. К. Бабанський, В. П. Беспалько, Є. С. Радунський, О. Я. Савченко, В. Д. Шадриков, І. Е. Унт та ін.); адаптивне навчання (Т. М. Давиденко, Т. І. Шамова); профільна диференціація (Н. М. Бібік, В. Г. Болтянський, В. В. Гезеєв); рівнева диференціація (З. І. Калмикова, В. В. Фірсов та ін.).

У дисертаційних дослідженнях з проблем диференційованого підходу до навчання автори спираються на такі характеристики учнів, як природа мнемічних процесів (С. О.І зюмова), когнітивні структури молодших школярів під час традиційного і розвивального навчання (Е. Г. Кузьміна); динаміка когнітивних і вікових інтелектуальних особливостей учнів (В. В. Назарова).

У контексті компетентнісного підходу до навчання, сучасних тенденцій розвитку інформаційного суспільства, істотне збільшення різних видів інформації, з якими взаємодіють діти, посилюється увага до формування умінь, способів діяльності, які мають загальнонавчальний характер. Йдеться, зокрема, про оволодіння школярами повноцінною навичкою читання вголос і мовчки, різними видами читання, продуктивними, технологічними способами самостійного опрацювання текстів різних видів (художніх, науково-пізнавальних, навчальних); способами пошуку, обробки, аналізу організації інформації з навчально-пізнавальною метою; розвитку умінь усвідомлено будувати зв'язні усні й письмові висловлювання відповідно до завдань комунікації. Оволодіння учнями цими вміннями і способами діяльності сприятиме формуванню ключової компетентності шкільної освіти – умінню вчитися.

Читання, засобом якого учні одержують більшу частину інформації, забезпечує ефективність навчальної діяльності молодших школярів з усіх навчальних предметів. Його роль зростає в умовах розвитку диференціації та індивідуалізації навчання, збільшення питомої ваги самоосвіти учнів. Оволодіння повноцінною навичкою читання є необхідною умовою процесу соціалізації дитини.

Аналіз спеціальних досліджень з питань формування й розвитку навички читання молодших школярів (В.П. Антипець, О.Л. Григоренко, Ю.М. Гузій, Т.Г. Єгоров, Т.Б. Кисельова, М.М. Русецька, Н.Ф. Скрипченко, Л.В. Соколова та ін.), вивчення шкільної практики дає підстави виокремити такі найбільш актуальні проблеми у цьому контексті.

Процес становлення і розвитку навички читання вголос і мовчки учнів відбувається досить нерівномірно. Найбільший масив складають учні, у яких навичка читання сформована у межах вікової норми і вище. Водночас практично в усіх вікових групах виокремлюються учні (від 10% до 40%) з недостатнім рівнем сформованості цього важливого метапредметного уміння.

Аналізуючи чинники, які мають вплив на процес його формування, учені акцентують увагу на генетичних та середовищних компонентах: залежність успішності становлення механізму читацької навички від індивідуальних особливостей розвитку у дітей когнітивних процесів, усного мовлення та зорових функцій; гендерні відмінності учнів; соціальний контекст, зокрема сімейне середовище, у якому розвивається дитина; наповнюваність класів; методична система навчання та ін.

Як показує аналіз психолого-педагогічної літератури та шкільної практики, питання формування й розвитку навички читання молодших школярів під час навчання недостатньо досліджені в аспекті комплексного врахування вищезазначених чинників. Актуальним і своєчасним є розроблення індивідуальних навчальних методик, які б сприяли подальшому розвитку різних характеристик навички читання в учнів з достатнім і високим рівнем її сформованості, а також корекційних методик для учнів з індивідуально-психологічними особливостями розвитку усного мовлення та зорових функцій.

Недостатність вивчення вищезазначених питань у психолого-педагогічній літературі та шкільній практиці зумовили вибір теми «Індивідуальний підхід до формування й розвитку навички читання молодших школярів».

Об'єкт дослідження: навчальний процес у початковій ланці середньої загальноосвітньої школи.

Предмет: дидактико-методичний супровід індивідуального підходу до формування й розвитку навички читання молодших школярів у контексті компетентнісно орієнтованого навчання.

Мета дослідження полягає у розробленні та обґрунтуванні дидактико-методичного супроводу індивідуального підходу до формування й розвитку навички читання молодших школярів у контексті компетентнісно орієнтованого навчання.

Досягнення мети здійснюватиметься шляхом виконання таких **завдань**:

- з'ясувати індивідуальні стартові можливості учнів різних вікових груп щодо оволодіння ними навичкою читання.

- теоретично обґрунтувати дидактико-методичне забезпечення індивідуального підходу до формування й розвитку навички читання молодших школярів у контексті компетентнісного підходу;

- розробити дидактико-методичний супровід індивідуального підходу до формування й розвитку навички читання молодших школярів у контексті компетентнісного підходу;

- експериментально перевірити ефективність дидактико-методичного супроводу індивідуального підходу до формування й розвитку навички читання молодших школярів у контексті компетентнісного підходу.

Робоча гіпотеза. Процес формування й розвитку навички читання молодших школярів буде ефективнішим за умов:

- урахування індивідуально-психологічних особливостей молодших школярів: індивідуальних особливостей розвитку у дітей когнітивних процесів, усного мовлення та зорових функцій; відмінностей у рівнях читацької зрілості молодших школярів на різних мікрорікових етапах;

- розроблення індивідуальних корекційних навчальних методик для учнів різних типологічних груп всередині гетерогенного класу, які забезпечуватимуть розвиток й удосконалення різних характеристик навички читання молодших школярів; реалізацію відповідних методів і прийомів, суб'єкт-суб'єктної, полісуб'єктної взаємодії учасників навчального процесу з домінуванням суб'єктності учня; сприятимуть формуванню читацької самостійності учнів, підготовці їх до подальшого навчання в основній школі.

Метами досягнення цілей і виконання поставлених завдань будуть: *теоретичні*: теоретичний аналіз нормативних документів системи загальноосвітньої освіти, психологічної, педагогічної і методичної літератури, дисертаційних досліджень, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в школі І ступеня та результатів навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів; *емпіричні* – анкетування, опитування, бесіди з учнями, вчителями, представниками інших категорій педагогічних працівників, батьками; *обсерваційні* – цілеспрямоване спостереження за діяльністю учнів і вчителів у процесі навчання; *педагогічний експеримент* – констатувальний і формувальний; *статистичні* – опрацювання і порівняння результатів кількісного і якісного аналізу здобутих даних.

Концептуальні засади дослідження:

Індивідуальний підхід до формування й розвитку навички читання молодших школярів передбачає розроблення комплексу психолого-педагогічних умов для учнів різних типологічних груп всередині гетерогенного класу (внутрішня форма диференціації).

Оптимальні психолого-педагогічні умови для реалізації індивідуального підходу до формування й розвитку повноцінної навички читання створюються шляхом реалізації доцільно вмотивованих методів і прийомів навчання, поетапної організації навчальної діяльності молодших школярів на уроці, яка містить мотиваційний, операційно-діяльнісний та результативний етапи, логічно пов'язані між собою.

Серед психолого-педагогічних умов необхідно також розрізнити індивідуальну програму для учнів з достатнім та високим рівнем сформованості навички читання та корекційну навчальну програму, що враховує індивідуально-психологічні особливості учнів, які мають яскраво виражену стійку індивідуальну характеристику, труднощі у процесі становлення й розвитку навички читання (порушення мовлення, зорової, слухової функцій, недостатність розвитку когнітивних процесів: уваги, пам'яті, сприймання і т. ін.).

Для учнів різних типологічних груп з особливостями розвитку навички читання доцільні індивідуальні різнорівневі завдання за ступенем нарощування їх складності, кількості операцій, а також часовими затратами на виконання. Класифікація дидактичного матеріалу повинна враховувати специфіку його предметного змісту, а також закладати механізми розвитку у дитини якостей, необхідних для становлення самодостатності особистості.

На першому етапі дослідження вивчено освітній ресурс учнів 1-2 та 3-4 класів щодо розвитку у них різних характеристик навички читання, а саме:

проаналізовано результати сучасних досліджень з означеної проблеми, *виокремлено* генетичні та соціальні чинники, які зумовлюють труднощі у навчанні дітей читання, проаналізовано рівні відображення у чинних підручниках з читання вправ і завдань з формування технічної сторони навички читання;

вивчено стартові можливості учнів 1-4 класів на початку навчального року; *виокремлено* такі типологічні групи учнів з особливостями розвитку навички читання: А) школярі з *високим і достатнім рівнем* сформованості навички читання; учні з труднощами навчання читання які, в свою чергу розподілялись на дві підгрупи: Б) школярі, у яких домінували труднощі читання з провідним *вербальним і В) невербальним* компонентами. Більшість таких учнів мали низьку мотивацією до навчання і читання зокрема;

схарактеризовано та класифіковано типи помилок технічного і смислового характеру в учнів з віковою нормою, а також помилки у дітей, пов'язані з фонематичним, лексико-граматичним недорозвиненням мовлення, розвитком зв'язного мовлення; особливостями розвитку зорового сприймання та уваги;

встановлено доцільність застосування вчителями методів і прийомів із забезпечення індивідуального підходу до учнів на уроках читання.

На другому етапі дослідження обґрунтовано дидактико-методичне забезпечення індивідуального підходу до формування й розвитку навички читання молодших школярів у контексті компетентісно орієнтованого навчання.

Зокрема, *розроблено* систему індивідуалізованих компетентісно орієнтованих завдань з формування й розвитку навички читання для типологічних груп молодших школярів з різним рівнем сформованості навички читання;

забезпечення дидактичним матеріалом враховувало не лише специфіку його предметного змісту (доступність вправ і завдань, відповідність віковим особливостям учнів, жанрова різноманітність, різновиди текстів: художні, інформаційні), а й *сприяло розвитку* у дітей якостей, необхідних для становлення самодостатності особистості, її соціалізації у навчально-виховне середовище;

експериментально перевірено систему індивідуалізованих компетентісно орієнтованих завдань з формування й розвитку навички читання молодших школярів; визначено її ефективність для різних типологічних груп школярів, виокремлених за результатами констатувального експерименту, а саме:

для школярів з *високим і достатнім рівнем* сформованості навички читання (типологічна група А) *результативною* у контексті подальшого її розвитку є система завдань на інтенсивний розвиток навички читання вголос, прийомів розуміння змісту прочитаного, початкових умінь читати мовчки (2 клас);

інтенсивний розвиток навички читання мовчки: темпових характеристик і смислового читання із застосуванням різних видів читання (3-4 класи). Під час самостійної роботи над текстом з метою повноцінного його розуміння *ефективним виявилось* дотримання учнями логіки (етапів) проникнення у його смислову тканину: дотекстова діяльність, (первинна інтерпретація), первинне розуміння (семантизуюче, когнітивне), вторинна інтерпретація, розпредмечування розуміння (розуміння смислу тексту), порівняно з традиційною роботою над текстом, яка має місце у шкільній практиці (читання тексту, відповіді на запитання). *Продуктивним* під час роботи над текстом у сенсі поглибленого його розуміння було застосування завдань на розвиток елементів критичного мислення. Така логіка опрацювання змісту тексту забезпечувала поглиблене розуміння змісту, діалогову взаємодію учня з текстом на всіх етапах його сприймання;

вагомий вплив на удосконалення навички читання, розвиток елементів критичного мислення у школярів групи А мали завдання на моніторинг учнями власної читацької діяльності.

Експериментальній перевірці ефективності системи індивідуалізованих завдань для типологічних груп учнів Б) і В) підлягали завдання для розвитку позитивної мотивації до читання, завдання на подолання *труднощів з провідним вербальним і невербальним компонентами*.

Ефективними для подолання труднощів читання з *провідним вербальним компонентом* виявилась система завдань на постановку правильного дихання під час читання, усунення дикційних недоліків, помилок лексико-граматичного характеру; розвиток умінь правильно застосовувати інтонаційні засоби виразності (визначати загальну тональність твору, залежно від змісту тексту змінювати силу голосу, темп читання, передавати різні почуття, відтінки настрою і т.п.).

Завдання на подолання труднощів читання з *провідним невербальним компонентом* включали розвиток механізмів зорового сприймання за двома основними напрямками: розвиток гностичних зорових функцій і моторних функцій зору. До *гностичних зорових функцій* відносилися завдання на розвиток довільної зорової уваги; навичок зорового аналізу і синтезу; зорової пам'яті. Основними завданнями розвитку *моторних зорових функцій* є розвиток точних відстежувальних рухів очей; формування стратегій сканування перцептивного поля; формування просторово-зорових уявлень; вироблення моторно-зорових координацій;

У процесі дослідного навчання було *з'ясовано*, зокрема, що вербальні труднощі у багатьох випадках – це наслідок недостатньої сформованості когнітивних функцій невербального характеру. Наприклад, заміна голосних та приголосних букв у словах, їх перестановка, заміна слів на основі їх оптичної подібності корелюють з недоліками зорового сприймання, зорової пам'яті, концентрації уваги та ін. Недочитування складів у словах, пропуски, нерозбірливе читання, порушення його плавності почасти пов'язані з неприродним для учня темпом читання, невмінням керувати своїм диханням розладами уваги; *визначено* педагогічні умови застосування системи завдань для учнів з труднощами навчання читання: різнорівневий характер завдань, які враховували ступінь нарощування їх складності, кількість операцій, часові затрати на виконання, а також частотність вправлянь, детальний інструктаж з боку вчителя, гнучкість застосування

індивідуальних, парних, групових форм роботи. Це давало змогу дітям працювати у зручному для них темпі, виконувати доступні і посильні завдання, забезпечувати позитивну мотивацію у навчанні.

На третьому етапі узагальнено результати експериментальної перевірки системи індивідуалізованих завдань з формування й розвитку навички читання молодших школярів та презентовано результати науково-дослідної роботи в статтях, рукописі методичного посібника «Індивідуальний підхід до формування й розвитку навички читання в учнів 2-4 класів».

Загальні висновки.

1. Питання врахування під час навчання читання рівнів розвитку базових пізнавальних функцій у молодших школярів, а також складників навички читання останнім часом не знаходять достатнього відображення у шкільній практиці. Відсутність цілеспрямованої пропедевтичної роботи з виявлення труднощів читання школярів та їх корекції негативно впливає на успішність навчання. Багато таких дітей через рік після вступу до школи потрапляють до категорії невстигаючих. Постає необхідність проведення поглибленого діагностувального обстеження дітей перед систематичним навчанням у школі для оцінки реального рівня їхнього когнітивного розвитку, врахування соціальної ситуації розвитку.

2. Встановлена на етапі констатувального експерименту від'ємна динаміка у розвитку технічної сторони навички читання в учнів 2-3 класів (збільшення, порівняно з попередніми роками кількості учнів, у яких спостерігається стійкий спосіб поскладового читання, невідповідний темп і виразність читання, дикційні недоліки) дає підстави для висновків про посилення уваги до розвитку складників техніки читання. При цьому варто наголосити на посиленій увазі до такої роботи під час навчання у 2-3 класах, коли спостерігається уповільнення процесу успішного становлення навички, у т.ч. через об'єктивні причини: відсутності або недостатнього представлення у змісті підручників відповідних вправ і завдань.

Діти, у яких недостатньо сформована технічна сторона навички, мають проблеми з розподілом уваги між технічною і логічною сторонами процесу відтворення й розуміння змісту тексту. Як показує практика, основні зусилля таких учнів спрямовані на розкодування графічного матеріалу, в результаті чого смислова сторона читання у більшості випадків носить фрагментарний характер.

Якщо такі труднощі не усунути на початкових етапах навчання (1-2 класи), у подальшому це є перепоною для оволодіння продуктивними прийомами читання значних за обсягом, складніших за змістом і формою текстів з різних предметів не лише у початковій, а й в основній і старшій школі.

3. Варто посилити увагу до застосування доцільно вмотивованих методів і прийомів з формування окремих технічних характеристик навички читання, які вимагають тривалішого вправлення, *на міжпредметному рівні* (наприклад, *правильності* – виділення у текстах і вправлення у читанні багатоскладових слів, а також таких, які мають акустико-артикуляційну, оптичну схожість; із збігом кількох приголосних і т.ін.; *розуміння змісту інформаційних текстів* (виділення ключових слів, понять, з'ясування значень малознайомих слів, словосполучень; робота із заголовком, первинне сприймання, поглиблений аналіз і т. ін.; складання плану, постановка запитань до тексту та ін.);

4. З метою подолання труднощів у побудові усних і письмових зв'язних мовленнєвих висловлювань учнів, які є типовими для значного масиву школярів всіх типологічних груп, постає необхідність посилення уваги до розвитку в учнів регуляторної функції мовлення: здатності до програмування, планування, регуляції власної мовленнєвої діяльності. Ці питання потребують подальшого, більш детального вивчення і реалізації у практику навчання початкової школи.

5. Вимагає певного переосмислення формування дитини-читача в умовах інтенсивного розвитку інформаційного суспільства. У цьому контексті:

а) у сучасній ситуації активної взаємодії молодших школярів з різновидами екранних технологій потребують спеціального дослідження питання читання з екрану, яке має свої особливості, але є недостатньо вивченим у спеціальній літературі;

б) у зв'язку із збільшенням масивів інформації, різних інформаційних ресурсів, необхідності оперативного пошуку потрібної, розвитку умінь учнів критично її осмислювати, постає необхідність цілеспрямованого формування у молодших школярів переглядового виду читання;

в) сучасні тенденції становлення дітей-читачів з прагматичним ставленням до читання (знайти, здобути інформацію) вимагає посиленої уваги до виховання у школярів ціннісних читацьких орієнтирів: читання для задоволення, для відчуття особистісного зростання, радості спілкування з іншими людьми. Починаючи з початкової школи, формування повноцінної навички читання має, серед іншого, передбачати розвиток у дітей здатності застосовувати навичку не лише як інструмент для самоосвіти, опанування новим, що дуже важливо, а й для власного поступу, набуття індивідуального досвіду читача, оволодіння новими читацькими технологіями, задоволення пізнавальних інтересів, успішної інтеграції в соціум, який постійно і швидко змінюється.

Практичне значення дослідження. Одержані результати дослідження можуть бути застосовані у розробленні нормативних документів (навчальні програми для загальноосвітніх початкових шкіл, методичні рекомендації з контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів), дидактико-методичного забезпечення шкільних навчальних предметів мови і читання.

Теоретичні і практичні результати роботи можуть бути використані учителями-практиками, методистами у системі підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів.

Використання розроблених навчальних методик для різних типологічних груп учнів сприятиме забезпеченню індивідуального підходу до школярів з особливостями становлення й розвитку механізму навички читання.

Проблема дослідження. Система компетентісно орієнтованих завдань з української мови в процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Виконавець: **Пономарьова К. І.**, провідний науковий співробітник відділу початкової освіти, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Актуальність теми дослідження. Сучасні соціальні зміни вимагають переорієнтації системи шкільної освіти на формування в учнів життєвих

компетентностей, які дозволять їм орієнтуватися в суспільному середовищі, інформаційному просторі, на ринку праці, навчатися, виконувати соціально важливі завдання, реагувати на потреби часу. Тому актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, що передбачає спрямованість освітнього процесу на формування в учнів ключових і предметних компетентностей.

На запровадження компетентнісного підходу націлює Концепція нової української школи, в якій зазначається, що «знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» (Концептуальні засади реформування середньої освіти. Львів, 2016. – С. 10).

Запровадження компетентнісного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах передбачає виконання таких завдань: визначення мети (цілей) компетентнісно орієнтованого навчання; уточнення змісту навчання; добір ефективних методів і прийомів навчання, форм організації навчальної діяльності та способів навчальної взаємодії; оновлення дидактико-методичного супроводу навчального процесу (створення нових підручників, посібників, дидактичного матеріалу, мультимедійних засобів тощо); підготовку вчителя до реалізації компетентнісного підходу в навчанні.

На реалізацію зазначених завдань були спрямовані попередні наукові дослідження, зокрема – «Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови» (2010-2013 рр.) та «Моделювання організаційних форм компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів української мови» (2014-2016 рр.), які стали теоретичною основою для розроблення компетентнісно орієнтованого змісту початкового курсу української мови, методики формування комунікативної компетентності молодших школярів та моделей компетентнісно орієнтованих організаційних форм навчання української мови в початковій школі.

Однак об'єктивною проблемою впровадження компетентнісного підходу є відсутність відповідного дидактико-методичного супроводу. Широко презентована в нормативних документах компетентнісна ідея не набула наразі належного втілення у змісті підручників і навчальних посібників. Більша частина асортименту сучасної навчальної літератури відповідає традиційній знаннєвій парадигмі. Українська не вистачає дидактико-методичного супроводу нового покоління, зокрема компетентнісно орієнтованих завдань.

Це й зумовило вибір теми наукового дослідження «Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі».

Об'єктом дослідження є процес навчання в початкових класах середніх загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження – система компетентнісно орієнтованих завдань з української мови в процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні концептуальних засад і розробленні системи компетентнісно орієнтованих завдань з української мови, спрямованої на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Гіпотеза дослідження:

Система компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів буде ефективною за умов:

- визначення концептуальних засад розроблення системи компетентнісно орієнтованих завдань (сутність, характерні ознаки, структура, системність);
- створення методики застосування системи компетентнісно орієнтованих завдань на уроках української мови в 2-4 класах;
- цілеспрямованого й систематичного використання компетентнісно орієнтованих завдань у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Концептуальні положення дослідження.

1. Пріоритетним завданням початкового курсу української мови є формування в молодших школярів **комунікативної компетентності**, яка виявляється в здатності спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти й відтворювати сприйняту на слух і прочитану інформацію, змістовно й грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах, вільно володіти мовою для розв'язання життєвих завдань і проблем.

2. Методика формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови передбачає створення і застосування дидактико-методичного супроводу, важливим складником якого є система компетентнісно орієнтованих завдань.

3. **Компетентнісно орієнтоване завдання** ми розглядаємо як спеціально створену дидактичну конструкцію, яка використовується з метою формування або перевірки предметних і ключових компетентностей. Особливість таких завдань полягає в тому, що вони спрямовані не на відтворення інформації, а на організацію самостійної пошукової і творчої діяльності школярів з метою вирішення певних життєвих проблем.

4. Компетентнісно орієнтовані завдання мають такі **характерні ознаки**: вони моделюють певну життєву ситуацію, побудовані на актуальну для учнів тему, викликають інтерес у школярів, мають специфічну структуру, передбачають практичне застосування засвоєних знань, умінь і навичок, вимагають нестандартного підходу до виконання.

5. Спираючись на дослідження О. Я Савченко (Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручн. / О.Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – С. 345), дидактичними ознаками **системи компетентнісно орієнтованих завдань** з української мови вважаємо: цілеспрямованість на досягнення кінцевої мети – сформувані в молодших школярів комунікативну компетентність; наступність між завданнями різних когнітивних рівнів; відповідність послідовності і змісту завдань логіці формування комунікативної компетентності; неперервність впливу на розвиток особистості молодшого школяра; рівномірність розподілу компетентнісно орієнтованих завдань різного цільового призначення у межах системи уроків української мови.

Завдання дослідження:

1) з'ясувати особливості компетентнісно орієнтованого навчання української мови в початковій школі;

2) вивчити стан реалізації компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови;

3) обґрунтувати концептуальні засади розроблення системи компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів;

4) розробити систему компетентнісно орієнтованих завдань з української мови, спрямовану на формування комунікативної компетентності молодших школярів;

5) експериментально перевірити ефективність створеної системи компетентнісно орієнтованих завдань;

6) узагальнити результати науково-дослідної роботи в статтях, рукописі методичного посібника.

Результати дослідження.

Науково-дослідна робота проводилася в три етапи. *Перший етап*, *аналітико-констатувальний* (2017 р.), був присвячений вивченню стану реалізації компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови в теорії і практиці шкільного навчання; обґрунтуванню концептуальних засад розроблення системи компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів; розробленню методики та проведенню констатувального експерименту з теми дослідження, здійсненню кількісно-якісного аналізу й узагальненню його результатів.

Зокрема, було *встановлено*, що реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови передбачає використання в навчальному процесі компетентнісно орієнтованих завдань; *з'ясовано*, що компетентнісно орієнтоване завдання – це спеціально створена дидактична конструкція, яку використовують з метою формування або перевірки предметних і ключових компетентностей учнів; *визначено*, що компетентнісно орієнтовані завдання мають такі характерні ознаки: моделюють певну життєву ситуацію, базуються на актуальній для учнів темі, викликають інтерес у школярів, мають специфічну структуру, передбачають практичне застосування засвоєних знань, умінь і навичок, вимагають нестандартного підходу до виконання; *визначено* структуру компетентнісно орієнтованих завдань, яка охоплює: стимул (занурює учня в певну ситуацію і мотивує на виконання завдання), задане формулювання (вказує на спосіб діяльності, тобто, що саме має робити учень для виконання завдання), джерело інформації (необхідний дидактичний матеріал), бланк для виконання завдання (пропонується у випадках, коли передбачена структурована відповідь – заповнення таблиці, схеми тощо), інструмент перевірки (критерії оцінювання виконаного завдання); *розроблено* алгоритм конструювання компетентнісно орієнтованих завдань, який передбачає: визначення мети завдання, обґрунтування мотивації виконання, формулювання сутності завдання, добір дидактичного матеріалу, необхідного для виконання завдання, передбачення очікуваного результату, визначення підходу до оцінювання;

розроблено експериментальні матеріали (анкету для опитування вчителів початкових класів з проблеми дослідження та контрольні зрізи для виявлення рівня сформованості в учнів 2-4 класів комунікативних умінь і здатності виконувати компетентнісно орієнтовані завдання з української мови), методику та організовано

проведення констатувального експерименту, аналіз результатів якого засвідчив, що: значна частина охоплених експериментом педагогів не готова до повноцінного формування комунікативної компетентності молодших школярів, оскільки 75,4 % опитаних учителів неправильно розуміють сутність компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови, 69,6 % неправильно або неточно пояснили, в чому виражається комунікативна компетентність молодшого школяра, 69,6 % не назвали ознак компетентнісно орієнтованих завдань; переважна більшість задіяних в анкетуванні педагогів (94,2 %) стикаються з труднощами під час добору компетентнісно орієнтованих завдань (їх мало в чинних підручниках і навчальних посібниках, складно знайти у фахових виданнях та Інтернетресурсах); 61,2 % опитаних учителів потребують навчально-методичного супроводу (навчальних і методичних посібників, карток, таблиць, медіаресурсів), який би забезпечував можливість повноцінного формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови; більшість задіяних в експерименті учнів 2-4 класів продемонструвала середній рівень сформованості комунікативних умінь: у 2 класі цей показник становить 65,4 %; в 3 класі – 63,8 %; у 4 класі – 59,7 %); майже всі охоплені експериментом школярі виявили інтерес до компетентнісно орієнтованих завдань, однак успішніше впорались із традиційними завданнями (у 2 класі компетентнісно орієнтоване завдання правильно виконали 68,3 % школярів, а традиційне – 81,2 %, у 3 класі відповідно – 71,5 % і 85,8 % учнів, у 4 класі – 61,6 % і 78,7 %).

Аналіз результатів констатувального експерименту дав підстави стверджувати, що практика початкового навчання української мови потребує системи компетентнісно орієнтованих завдань та методики їх застосування.

На *другому етапі* – *формуально-коригувальному* (2018 р.), було розроблено експериментальну систему компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів, спрямовану на формування комунікативної компетентності молодших школярів, та методику її застосування; проведено перевірку її ефективності в експериментальних навчальних закладах; здійснено коригування експериментальної системи завдань з урахуванням результатів формуального експерименту.

Зокрема, *створено* експериментальну систему компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів, яка охоплює завдання для формування предметних компетентностей під час вивчення кожного мовної теми, передбаченої навчальною програмою, і перевірні роботи, призначені для виявлення рівня сформованості в молодших школярів складників предметних компетентностей з української мови на завершення вивчення кожної теми та на кінець навчального року; *розроблено* методику формуального експерименту, метою якого була перевірка ефективності експериментальної системи завдань, у якій *представлено* інструментарій застосування запропонованої системи завдань у процесі формування складників комунікативної компетентності молодших школярів, зокрема, методичні рекомендації щодо використання компетентнісно орієнтованих завдань на етапі формування та перевірки предметних компетентностей з української мови; *оприлюднено* розроблену систему завдань на науково-практичних семінарах, круглих столах;

організовано підготовку та проведення формувального експерименту, мета якого полягала в перевірці ефективності розробленої системи завдань в 2-4 класах експериментальних шкіл, а саме: *проведено* настановний семінар-практикум та майстер-класи для вчителів-експериментаторів, *забезпечено* учасників експерименту необхідними експериментальними матеріалами;

здійснено експериментальну перевірку карток з компетентнісно орієнтованими завданнями до тем, передбачених навчальною програмою з української мови; *проведено* апробацію перевірних робіт, призначених для виявлення рівня сформованості в учнів предметних компетентностей з української мови; *здійснено* аналіз проміжних результатів формувального експерименту, в результаті якого виявлено та усунуто недоліки в окремих компетентнісно орієнтованих завданнях, удосконалено критерії оцінювання перевірних робіт.

На *третьому етапі* – *узагальнювально-впроваджувальному* (2019 р.), здійснено узагальнення результатів експериментальної перевірки ефективності створеної системи завдань, упровадження розробленого науково-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів у практику початкової школи, виявлення соціального ефекту упровадження результатів НДР.

У цей період *завершено* експериментальну перевірку ефективності розробленої системи компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів; *проведено* контрольний зріз навчальних досягнень учнів експериментальних класів з метою виявлення результатів експерименту; *здійснено* кількісно-якісний аналіз результатів формувального експерименту, який *засвідчив*, що середній показник учнів, які впоралися з компетентнісно орієнтованими завданнями без помилок становить в експериментальних класах 67,9 %, а в контрольних – 31,7 %, кількість школярів, яким запропоновані завдання виявились непосильними, в експериментальних класах становить 2,5 %, а в контрольних – 27,3 %; високий рівень сформованості комунікативних умінь в учнів 2 класів у порівнянні з результатами констатувальних зрізів зріс на 16,2 %, в учнів 3 класів – на 15,2 %, в учнів 4 класів – на 14,7 %.

Такі результати підтверджують ефективність розробленої системи компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів, спрямованої на формування в молодших школярів комунікативних умінь, які є складниками комунікативної компетентності.

Розроблена й експериментально перевірена система компетентнісно орієнтованих завдань *упроваджувалась* в закладах загальної середньої освіти, інститутах післядипломної педагогічної освіти та педагогічних університетах.

Теоретико-методичні результати дослідження впродовж 2017-2019 рр. *узагальнено і презентовано* в 10 науково-методичних статтях, 9 тезах і рукописі методичного посібника «Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови»; оприлюднено на 6 міжнародних і 8 всеукраїнських науково-практичних конференціях, 3 звітних конференціях Інституту педагогіки НАПН України, 4 онлайн конференціях, 3 вебінарах, 24 науково-практичних семінарах різних рівнів, 1 круглому столі.

Наукова новизна дослідження полягає: в уточненні понятійного апарату дослідження відповідно до особливостей цілей і змісту навчального предмета;

визначенні концептуальних засад розроблення системи компетентісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів; обґрунтуванні й розробленні системи компетентісно орієнтованих завдань з української мови, спрямованої на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Практична значущість науково-дослідної роботи.

Результати дослідження були використані під час розроблення Державного стандарту початкової освіти (2018 р.) і типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти (мовно-літературна освітня галузь), можуть використовуватись у навчально-виховному процесі початкової ланки освіти під час реалізації Концепції нової української школи з метою забезпечення мотивації навчання української мови, активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, формування в молодших школярів комунікативної компетентності, а також у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів та в системі післядипломної педагогічної освіти.

Проблема дослідження. Диференційований підхід до формування і розвитку навичок письма молодших школярів.

Виконавець: Прищеп О. Ю., кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу початкової освіти.

Актуальність дослідження. Одним із шляхів удосконалення навчального процесу є впровадження педагогічних технологій. Під час створення певної педагогічної технології враховуються визначені загальні особливості і, притаманні лише їй, специфічні. Диференціація – це інноваційна технологія, націлена на розв'язання проблем нового століття, розвиток ключових компетенцій, зокрема комунікативної, складником якої є й навчання письма.

Письмо є важливим етапом у навчанні, на якому закладається сама можливість подальшого навчання. Письмо складається з багатьох структурних компонентів (технічних, гігієнічних, графічних й елементарних орфографічних), правил і вмінь, оволодіння якими розпочинається в першому класі і продовжується в наступних класах початкової школи. Ключовим моментом у вирішенні названої проблеми виявився пошук найбільш повного і дієвого врахування психофізіологічних особливостей розвитку учнів і знаходження адекватних їм методичних засобів і форм роботи в навчанні письма. Навчання письма є складним, усвідомлюваним у цілому і в його елементах процесом і вимагає для оволодіння ним попередньої підготовки дітей. Найкращі результати досягаються за диференційованого підходу до письма. У методиці навчання письма, як відомо, часто використовуються одні й ті ж прийоми. Однак вони не завжди дають ту якість письма, яку необхідно одержати. Причину слабкої ефективності таких видів роботи ми вбачаємо в дуже загальному підході до навчання письма. Аналіз теоретичної й методичної літератури з проблеми, програм і шкільних підручників з рідної мови, результати аналізу учнівських письмових робіт дали підстави для висновку про доцільність експериментального дослідження диференційованого підходу до формування і розвитку навичок письма молодших школярів.

Об'єкт дослідження – процес навчання української мови в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження – диференційований підхід до формування і розвитку навичок письма молодших школярів.

Мета дослідження – підвищити ефективність навчання української мови шляхом розробки й науково обґрунтованих умов запровадження диференційованого підходу до формування і розвитку навичок письма молодших школярів.

Гіпотеза дослідження. Процес формування навичок письма молодших школярів буде успішним завдяки запровадження диференційованого підходу, який ґрунтується на рівні розвитку необхідних умінь, індивідуальних психофізіологічних можливостях учня і полягає в системно-підготовчому етапі, доборі раціональних способів, прийомів автоматизації виконання графічних і технічних дій, єдності уявлення про акустичний, артикуляційний, оптичний та кінестетичний образ букви, слова.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати та узагальнити стан розробленості досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній та методичній літературі, зокрема, розкрити сутність понять «диференційований підхід», «системно-підготовчий етап», «графічні і технічні дії», «акустичний, артикуляційний, оптичний та кінестетичний образ букви, слова» з метою визначення теоретичних засад досліджуваної проблеми.

2. Визначити причини застосування диференційованого підходу до формування й розвитку навичок письма в педагогічній практиці початкової школи.

3. Охарактеризувати основні складники технології диференційованого підходу до формування й розвитку навичок письма молодших школярів.

4. Апробувати експериментальну методику, перевірити ефективність диференційованого підходу до формування й розвитку навичок письма учнів початкових класів та презентувати узагальнені результати в матеріалах посібника.

Методи дослідження. Теоретичні: аналіз досягнень сучасного мовознавства, психолого-педагогічної і методичної літератури з проблем формування та розвитку навичок письма молодших школярів на етапі визначення мети, предмета, завдань дослідження; розробка способів організації навчання письма молодших школярів; узагальнення та статистична обробка експериментальних даних. Емпіричні: педагогічний експеримент; аналіз уроків української мови; хронометраж; бесіди з учителями й учнями на предмет визначення труднощів у становленні графічних і орфографічних умінь; анкетування вчителів; аналіз письмових робіт учнів.

Концептуальні положення дослідження. Соціально-економічні чинники дедалі більше зумовлюють орієнтацію суспільства на особистість, яка є замовником певного рівня якості освіти, послідовно відходимо від стереотипів «однаковості» у підготовці випускника загальноосвітнього закладу. У свою чергу педагогічна теорія і практика також переходить від моделі уніфікованої суспільно орієнтованої освіти до моделей варіативно та особистісно орієнтованої, що передбачають освіту кожного відповідно до індивідуальних можливостей, здібностей та потреб.

Компетентісно спрямована освіта створює передумови для індивідуалізації та диференціації навчання, запровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій, формування соціальної, комунікативної та інших видів компетенцій учнів. У сучасній дидактиці зазначається, що професійний обов'язок кожного

вчителя бачити насамперед особистість дитини, якомога точніше знати її пізнавальні здібності, щоб індивідуалізувати навчання.

Диференційоване навчання – ефективний засіб здійснення індивідуального підходу до організації навчальної діяльності. Його застосування має бути систематичним і гнучким, відповідати змінам, які відбуваються у підготовці учнів.

Організація навчальної діяльності регулюється певним, наперед визначеним розпорядком; зовнішнім вираженням узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у визначеному порядку і в певному режимі.

Сучасна дидактика в центр навчання ставить діяльність учня. Саме тому в останні роки утверджується нова парадигма – особистісно зорієнтоване навчання, сутність якого полягає в організації навчання на засадах усебічного врахування індивідуальних потреб і можливостей учня.

Результати дослідження. Науково-дослідна робота проводилась в три етапи. На *першому етапі* визначався стан досліджуваної проблеми в психологічній, науково-методичній літературі і практиці школи з метою розробки теоретичних основ диференційованого підходу до формування і розвитку навичок письма молодших школярів. Обґрунтовано необхідність запровадження диференційованого підходу до формування і розвитку навичок письма молодших школярів. Проаналізовано навчальні та методичні посібники з навчання письма молодших школярів на предмет представлення в них диференційованого підходу до формування і розвитку навичок письма молодших школярів. Результати за етапом подані в статтях, методичних рекомендаціях, тезах конференцій.

Проведено констатувальний експеримент, у ході якого виявлено брак методичної допомоги у запровадженні учителями диференційованого підходу до формування і розвитку навичок письма молодших школярів; відсутність дидактичних матеріалів для запровадження учителями диференційованого підходу до формування і розвитку навичок письма молодших школярів; недоліки учнівського письма, які пов'язані з індивідуальними можливостями молодших школярів (з 627 учнів – 56 – лівші, більше половини з мовними вадами) та загальними безадресними методичними настановами. У письмових роботах учнів виявлено графічні недоліки: друковані букви замість рукописних, вихід букв за межі рядка, нерозбірливість форми букви, поєднань, відсутність сполучних елементів між буквами, паралельності елементів букв, недотримання лінійності письма, зменшення форми букв у кінці слова, рядка, підняття (спускання) рядка, заміна букв подібною формою, інші заміни перестановка, дописування зайвих, недописування букв. З'ясовано, що більшість першокласників і частина другокласників усвідомлюють необхідність навчання письма як вимогу вчителя (батьків), а не як потребу для себе.

На *другому етапі* розроблялась і запроваджувалась у практику експериментальна методика дослідження. Розроблено експериментальну методику формування й розвитку навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу, в якій передбачено добір завдань для учнів з урахуванням їхньої підготовленості до цієї діяльності, рівня розвитку просторового сприймання, аналітико-синтетичних здібностей, розвитку дрібних м'язів руки.

Апробовано експериментальну методику формування й розвитку навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу і здійснено кількісно-якісний аналіз проміжних результатів дослідження. Результати показали доступність пропонованих завдань для всіх груп учнів, а також переважну відповідність їх для запобігання тим типам помилок, які допускають учні. Щодо оптимальності обсягів завдань для кожної з груп учнів, то спостереження показують, що це у певній мірі залежить і від типу темпераменту дитини.

У результаті запровадження розробленої експериментальної методики формування й розвитку навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу з'ясовані проміжні дані формувального експерименту відсутність досвіду учнів самостійного виконання індивідуальних письмових завдань; наявність нечіткого формулювання завдання учителем для конкретного учня; підтвердилося положення про те, що формування графічних навичок письма впливає на розвиток писемного мовлення в учнів 2 класів; необхідність коригування окремих графічних завдань для учнів і методичних настанов для вчителя-експериментатора.

Результати за етапом подані в параграфі посібника, що презентує методику формування й розвитку навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу. Він присвячений роботі вчителя і учня у добуквений період навчання письма. У параграфі розкриті особливості роботи вчителя і учнів в буквений період навчання письма. Розроблено проект Типової освітньої програми для 3-4 класів з освітньої галузі «Мовно-літературна освіта» (у співавторстві).

На *третьому етапі* підведені підсумки формувального експерименту, на завершальному етапі якого запропоновані настанови вчителям щодо удосконалення навичок письма учнів 3-4 класів відносно технічних складнощів; підтвердилось положення про те, що першокласники з переважанням правопису мислення надають перевагу самостійному вибору завдань, що, за нашими спостереженнями, часто шкодило формуванню умінь, важливих для навчання письма.

У практику початкової школи упроваджено розроблений науково-методичного супровід компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів, втілений у системі завдань для учнів і методики її використання з метою формування й розвитку в учнів навичок письма на засадах диференційованого підходу. Обґрунтовані науково-методичні підстави щодо необхідності застосування диференційованого підходу в навчанні письма молодших школярів; визначені психофізіологічні особливості їхнього розвитку; історичні методи навчання письма; схарактеризовані складники навчання письма молодших школярів та методичні настанови щодо їх формування і розвитку на основі диференційованого підходу подано в методичному посібнику «Формування і розвиток навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу», статтях, методичних рекомендаціях, тезах конференцій; їх враховано під час створення у складі робочої групи типових освітніх програм з мовно-літературної галузі для 1-2 і 3-4 класів закладів загальної середньої освіти.

Проблема дослідження. Формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного.

Виконавець: Вашуленко О. В., науковий співробітник відділу початкової освіти.

Актуальність дослідження зумовлюється реформуванням початкової школи й оновленням змісту початкової освіти. Одним із завдань модернізації системи шкільної освіти є формування ініціативної, інтелектуальної, творчої, самостійно мислячої особистості, яка вміє успішно реалізувати свій потенціал у різних сферах діяльності, спроможна вільно і досконало володіти мовою як засобом спілкування і пізнання навколишнього світу.

У Державному стандарті початкової загальної освіти, Програмі для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою (1 – 4 класи) «Літературне читання» зазначено, що основною метою курсу є розвиток особистості учня засобами читацької діяльності, формування читацької компетентності молодших школярів, яка є базовим складником комунікативної і пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення літератури в основній школі.

Одним із завдань, спрямованих на досягнення мети курсу «Літературне читання», є розвиток мовлення учнів, формування умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого).

Мовленнєвий розвиток є однією з найважливіших складових формування дитячої особистості взагалі і зокрема, готовності до шкільного навчання. Від рівня сформованості мовленнєвих умінь і навичок під час навчання читати залежить успішність вивчення всіх навчальних предметів початкової школи і їх подальше усвідомлене засвоєння у наступних класах загальноосвітньої школи та розвиток мовлення в майбутньому. Розвиток мовлення сприяє розвитку інтелекту, емоційної і моральної сфери дитини, удосконаленню її мислення, уяви тощо.

Проблема мовленнєвого розвитку учнів завжди привертала увагу учених, методистів і вчителів. І це не випадково. Адже розвиток мовлення – це одночасно розвиток особистості, її духовних здібностей – інтелекту, мислення, моральних якостей.

Як свідчить аналіз науково-методичної літератури, проблема мовленнєвого розвитку молодших школярів не є новою і досліджувалася вченими в різних напрямках: психологами (Виготський Л. С., Жинкін М. І., Ельконін Д. Б., Лурія О. Р., Піроженко Т. О., Рубінштейн С. Л. та ін.), психолінгвістами (Глухов В. П., Зимня І. О., Леонтєв О. О., Шахнарович О. М. та ін.), лінгводидактами (Вашуленко М. С., Гудзик І. П., Львов М. Р., Караман С. О. та ін.), лінгвістами (Джежелей О. В., Ладиженська Т. О., Щерба Л. В. та ін.).

Окремі аспекти розвитку мовлення учнів початкових класів перебували у полі зору багатьох учених (Бадер В. І., Бунаков М. Ф., Буслаєв Ф. І., Каніщенко А. П., Коршун Т. В., Паламар Л. М., Пономарьова К. І., Савченко О. Я., Хорошковська О. Н. та ін.). Ученими визначено шляхи, методи, прийоми, способи роботи з розвитку мовлення учнів початкової ланки освіти. Водночас аналіз наявних досліджень засвідчив, що окремі аспекти цієї проблеми потребують подальшого розроблення,

зокрема це стосується мовленнєвого розвитку молодших школярів на уроках читання.

Зазначене вище переконливо доводить актуальність окресленої проблеми і необхідність пошуку шляхів для підвищення ефективності мовленнєвого розвитку молодших школярів в умовах реформування системи загальної середньої освіти. Отже, виникає необхідність розроблення дидактико-методичного супроводу розвитку мовлення на уроках літературного читання, що у зумовило вибір тема наукового дослідження «Формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного».

Об'єктом дослідження є процес навчально-мовленнєвої діяльності молодших школярів на уроках літературного читання.

Предмет дослідження – дидактико-методичний супровід формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні дидактико-методичного супроводу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного.

Гіпотеза дослідження: формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного відбуватиметься ефективніше, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

– використання відповідного дидактичного та методичного забезпечення навчально-мовленнєвої діяльності молодших школярів на уроках літературного читання;

– урахування вікових особливостей молодших школярів;

– оптимальне поєднання методів і прийомів роботи у процесі формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного.

Завдання дослідження:

1) вивчити стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній, лінгводидактичній, навчально-методичній літературі з метою визначення теоретичних засад дидактико-методичного супроводу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного;

2) з'ясувати стан досліджуваної проблеми в масовому педагогічному досвіді;

3) обґрунтувати концептуальні засади розроблення дидактико-методичного супроводу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного;

4) розробити дидактико-методичний супровід процесу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного;

5) підготувати методичні рекомендації з упровадження дидактико-методичного супроводу процесу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного;

6) експериментально перевірити ефективність дидактико-методичного супроводу процесу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного;

7) узагальнити результати науково-дослідної роботи в науково-методичних статтях, рукописі методичних рекомендацій «Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання».

Методи дослідження;

1) *теоретичні* – системний аналіз психолого-педагогічної, лінгводидактичної, навчально-методичної літератури з проблеми дослідження, теоретичне осмислення й узагальнення педагогічного досвіду вчителів з метою визначення теоретичних засад дослідження і з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми в науці і практиці; обґрунтування й розроблення дидактико-методичного супроводу процесу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного; теоретичне узагальнення результатів дослідження;

2) *емпіричні* – педагогічні спостереження, анкетування, бесіди з учителями й учнями, з метою вивчення й узагальнення передового досвіду вчителів, виявлення труднощів у процесі формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного і недоліків у педагогічній діяльності вчителів; констатувальний і формувальний експеримент;

3) *статистичні* – кількісний і якісний аналіз, обробка результатів педагогічного експерименту методами математичної статистики.

Результати дослідження:

– *здійснено* аналіз психолого-педагогічної, лінгводидактичної, науково-методичної літератури з проблеми дослідження, у результаті якого *встановлено*, що формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного потребує розроблення методичного супроводу на засадах компетентнісно орієнтованого підходу;

– *обґрунтовано* концептуальні засади методичного супроводу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного;

– *проведено* констатувальний експеримент з метою з'ясування стану реалізації компетентнісно орієнтованого навчання в початковій школі у процесі формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного у практиці шкільного навчання;

– *здійснено* кількісно-якісний аналіз і узагальнення результатів констатувального експерименту;

У результаті анкетування вчителів було з'ясовано, що значна кількість учителів розуміють важливість формування в учнів умінь будувати зв'язне висловлювання (73,6%).

Значна частина педагогів (89,7%), які брали участь в анкетуванні, зазначила, що мають труднощі під час формування умінь створювати власні висловлювання за змістом прочитаного. В анкетах учителі зазначили, що потребують цілеспрямованої методики з формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання. В анкетах 72,2% опитаних учителів зазначено, що існує потреба в навчально-методичному супроводі, який би забезпечував можливість повноцінного формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках літературного читання. Зокрема, педагоги потребують навчальних і

методичних посібників, карток, додаткового дидактичного матеріалу, індивідуальних завдань для учнів різного рівня складності, наочних посібників, медіа ресурсів.

Одержані результати пошуково-розвідувального етапу експерименту спонукали до пошуку шляхів для підвищення ефективності мовленнєвого розвитку молодших школярів в умовах реформування системи загальної середньої освіти. Отже, виникла необхідність розроблення методичних рекомендацій «Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання».

У результаті аналізу відповідей учнів/учениць показав, що більшість з них не звертають уваги на правильність оформлення висловлювання, проявляють незнання специфічних особливостей різних типів висловлювання, не вміють формулювати висновок.

У ході експерименту з'ясовано, що переважна більшість учнів/учениць 2-3-х класів висловлюються одним-двома реченнями (2 клас – 58, 6%, 3 клас – 49,5%). Лише 10,9% учнів/учениць 2-х класів та 21,5% учнів/учениць 3-х класів побудували зв'язне висловлювання у вигляді тексту, але допустилися стилістичних та/або граматичних помилок.

У процесі аналізу відповідей учнів/учениць 4-х класів було встановлено, що 45,9% опитаних змогли змістовно й логічно побудувати своє висловлювання, але допустилися стилістичних та/або граматичних помилок.

Проаналізувавши учнівські висловлювання, ми виділили помилки, яких найчастіше припускаються молодші школярі: повторення одних і тих самих лексем, спільнокореневих слів (тавтологія); уживання лексем у неточному або невластивому їм значенні; порушення загальноприйнятого (фразеологічного) сполучення слів; уживання лексичних одиниць без урахування їхнього емоційно-експресивного або оцінного забарвлення; уживання діалектних і просторічних слів; змішування паронімів; використання зайвого слова (плеоназм) тощо.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що учні допускають порушення норм сучасної літературної мови; недостатньо усвідомлюють важливість високої культури мовлення; часто продукують тексти однотипними реченнями; припускаються стилістичних неточностей. Висловлювання деяких учнів не відповідали вимогам жодного з типів мовлення, бо вилилися в перелік тез чи висновків.

На підставі зазначених результатів визначення рівня сформованості умінь будувати усні зв'язні висловлювання можна зробити висновок, що більшість задіяних в експерименті учнів/учениць 2-4 класів продемонструвала середній рівень сформованості зазначених умінь (2-й клас – 62,6%, 3-й клас – 66,7%, 4-й клас – 58,6%).

Аналіз результатів констатувального експерименту дав підстави стверджувати, що практика початкового навчання потребує системи компетентнісно орієнтованих завдань для формування в учнів/учениць 2-4 класів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного тексту на уроках літературного читання та методики їх застосування.

– розроблено систему компетентнісно орієнтованих завдань для формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом

прочитаного тексту на уроках літературного читання та діагностувальних завдань для перевірки рівня їх сформованості;

– *розроблено* методику формувального експерименту з підтеми дослідження «Формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного», метою якої є перевірка ефективності розробленої системи компетентнісно орієнтованих завдань; в експериментальній методиці *представлено* методичні рекомендації з упровадження дидактико-методичного супроводу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного на уроках літературного читання у 2-4 класах;

– *здійснено* аналіз проміжних результатів формувального експерименту, у результаті якого було доопрацьовано систему завдань для формування структурно-композиційних умінь та критерії оцінювання діагностувальних завдань;

– *завершено* упровадження розробленого науково-методичного супроводу процесу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного у практику початкової школи;

– *здійснено* експериментальну перевірку ефективності методичного супроводу процесу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного тексту на уроках літературного читання;

– *узагальнено* результати експериментальної роботи з теми дослідження.

А саме: *обґрунтовано* комплекс відповідних мовленнєвих умінь, необхідних для навчання створювати зв'язні висловлювання; *установлено*, що формування умінь створювати зв'язні висловлювання на уроках літературного читання буде ефективним, якщо здійснюватиметься системний підхід до роботи, відбуватиметься поетапний розвиток умінь і навичок продукування усних висловлювань, добиратимуться оптимальні форми, методи, прийоми й засоби навчання; застосовуватимуться інноваційні педагогічні технології навчання, що створюють умови для активної комунікативної і пізнавальної діяльності школярів.

Установлено, що упровадження експериментальної методики в практику навчання дало позитивні результати.

Кількісний аналіз отриманих результатів засвідчив, що рівень умінь учнів експериментальних класів створювати монологічні висловлювання вищий, ніж в учнів контрольних класів.

Так, значно підвищився рівень сформованості структурно-композиційних умінь (бачити й розрізняти частини тексту, складати план, зв'язно і послідовно викладати зміст тексту) в ЕК: кількість учнів з високим рівнем зросла з 5,7% до 21,2%, на достатньому рівні – з 13% до 29,2%. На середньому залишилось 23,1% учнів (проти 29,5%). На низькому рівні 26,5% (проти 51,8%). Основні труднощі викликало вміння складати план висловлення.

Контрольні й експериментальні класи виявили різницю у сформованості вмінь використовувати різноманітні мовні засоби (вільно та правильно користуватися лексичними, граматичними й стилістичними засобами). Високого рівня досягли 27% (ЕК) школярів та 18% (КК), достатнього – 31% (ЕК) та 26% (КК), середнього – 45% (ЕК) та 54% (КК), низького – 5% (ЕК) і 8% (КК).

Під час перевірки сформованості умінь удосконалювати текст (знаходити помилки й недоліки та усувати їх) було з'ясовано, що високого рівня досягли 24%

учнів ЕК і 15% КК, достатнього рівня 38% ЕК і 29% КК, середнього – 42% ЕК і 25% КК, низького – 9% ЕК і 29% КК.

Аналіз учнівських висловлювань виявив підвищення комунікативно-мовленнєвої активності у процесі продукування висловлювань; показав, що учні експериментальних класів вдаліше добирали переконливі аргументи й докази, критично оцінювали, висували припущення тощо. Натомість учні контрольних класів не завжди могли уявити словесно описані явища, фантазувати, помічати життєві проблеми, спростовувати хибні припущення, робити висновки.

У процесі вивчення якісних характеристик мовлення учнів (змістовність, точність, виразність, доречність, правильність) було з'ясовано, що учні експериментальних класів продемонстрували не тільки вміння обмірковувати деталі змісту висловлювання, ставити запитання, висловлювати власну думку й переконувати інших, а й відбирати найдоречніші слова відповідно до комунікативної мети та логіки розгортання висловлювання.

Загалом рівень умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного в ЕК виявився значно вищим (на 12%), ніж у контрольних. Істотні відмінності у кількісних і якісних показниках рівнів сформованості зазначених умінь учнів ЕК і КК підтвердили ефективність пропонованої методики і засвідчили доцільність її застосування в практиці початкового навчання на уроках літературного читання.

Таким чином, маємо підстави стверджувати, що розроблений нами методичний супровід процесу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного тексту на уроках літературного читання є ефективним.

– *опубліковано* теоретико-експериментальні результати науково-дослідної роботи у 3-х статтях, 6-х тезах, 3-х методичних рекомендаціях;

– *оприлюднено* результати наукового дослідження на: 2-х міжнародних науково-практичних конференціях; 1-й міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції; 2-х міжнародних виставках; 4-х всеукраїнських науково-практичних конференціях; 2-х всеукраїнських науково-практичних семінарах; 2-х всеукраїнських літніх школах; 1-ій онлайн-конференції для фахівців початкової освіти; 1-ій обласній міжвузівській науково-практичній конференції; 1-му регіональному науково-практичному семінарі; 2-х науково-практичних конференціях; 2-х звітних науково-практичних конференціях; 2-х веб-конференціях; 1-му освітньому форумі; 1-му Міні-EdCampIrpін;

– *підготовлено* методичні рекомендації «Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання».

Теоретична новизна дослідження полягає в уточненні понятійного апарату дослідження відповідно до особливостей цілей і змісту навчального предмета «Літературне читання»;

– у визначенні й обґрунтуванні концептуальних засад дидактико-методичного супроводу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного;

– розробленні дидактико-методичного супроводу процесу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного.

Практична значущість дослідження визначається тим, що основні його положення, висновки, методичні рекомендації щодо дидактико-методичного супроводу формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного можуть бути використані в навчальному процесі початкової ланки загальноосвітніх навчальних закладів з метою підвищення ефективності організації навчально-мовленнєвої діяльності на уроках літературного читання, а також у навчальному процесі вищих педагогічних навчальних закладів з метою удосконалення змісту методичної підготовки майбутніх учителів початкових класів та в закладах післядипломної педагогічної освіти з метою підвищення кваліфікації учителів.

Проблема дослідження. Система компетентнісно орієнтованих завдань у процесі вивчення молодшими школярами величин.

Виконавець: Листопад Н. П., науковий співробітник відділу початкової освіти.

Актуальність дослідження

Вивчення в курсі математики початкової школи величин і їх вимірів має велике значення для розвитку молодших школярів. Це обумовлено тим, що через поняття величини описуються реальні властивості предметів і явищ, відбувається пізнання навколишньої дійсності. Знайомство із залежностями між величинами допомагає створити у дітей цілісні уявлення про навколишній світ; вивчення процесу вимірювання величин сприяє набуттю практичних умінь і навичок, необхідних людині в її повсякденній діяльності. Крім того знання і вміння, пов'язані з величинами і отримані в початковій школі, є основою для подальшого вивчення математики, фізики, географії тощо.

Різні аспекти розв'язання дидактичних проблем, пов'язаних з вивченням поняття величини, були досліджені в ХХ столітті І.А. Лур'є, А.М. Пишкало, Ю.М. Колягіним, Н.Б. Істоміною, С.В. Степановою та іншими. На сучасному етапі розвитку методики математики в Україні в роботах науковців С.О. Скворцової, О. В. Онопрієнко, Л.В. Коваль та інших висвітлено методику опрацювання тем, які розкривають змістову лінію «Величини». Чинні підручники містять завдання, спрямовані на з'ясування і уточнення наявних у школярів уявлень про величину, що вивчається, на формування вміння порівнювати однорідні величини, опанування вимірювальними вміннями і навичками, вміннями виконувати арифметичні дії з величинами.

Водночас аналіз наявних досліджень засвідчив, що окремі аспекти цієї проблеми потребують подальшого розроблення, зокрема це стосується формування вміння застосовувати набуті знання в навчальних та повсякденних ситуаціях. Оскільки, вивчення величин на уроках математики сприяє створенню математичного апарату для використання їх в інших освітніх галузях, то одним із завдань математичної освіти є формування вміння працювати з величинами як компетентністю, яка сприятиме формуванню цілісної картини світу, максимально

наближеною до життя, вміння бачити його зв'язки і різноманітності, допоможе позбутися фрагментарності засвоєних знань і окреслити широкий контекст навчання.

Зазначене вище доводить актуальність окресленої проблеми і необхідність пошуку шляхів для ефективного впровадження компетентнісного підходу в умовах реформування системи загальної середньої освіти. Отже, виникла необхідність розроблення дидактико-методичного супроводу вивчення величин молодшими школярами, що зумовило вибір теми наукового дослідження «Система компетентнісно орієнтованих завдань у процесі вивчення величин молодшими школярами».

Об'єкт дослідження: навчальний процес у початковій ланці середньої загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження: дидактико-методичний супровід вивчення величин молодшими школярами.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні концептуальних засад дидактико-методичного супроводу вивчення величин молодшими школярами та у розробленні системи компетентнісно орієнтованих завдань.

Гіпотеза дослідження: ефективність вивчення величин учнями початкової школи буде суттєво підвищена, якщо розробити і впровадити в навчальний процес систему компетентнісно орієнтованих завдань, сутнісними характеристиками якої будуть:

- практико-орієнтований характер конструювання навчальної інформації;
- діяльнісні способи та форми її засвоєння;
- створення умов для розвитку творчих здібностей учнів;
- особистісна значущість (пізнавальна, загальнокультурна, соціальна)

отриманого результату, що забезпечує мотивацію учня.

Завдання дослідження: :

- 1) вивчити стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній, навчально-методичній літературі з метою визначення теоретичних засад дидактико-методичного супроводу вивчення величин молодшими школярами;
- 2) з'ясувати стан реалізації компетентнісно орієнтованого навчання в початковій школі;
- 3) обґрунтувати концептуальні засади дидактико-методичного супроводу вивчення величин молодшими школярами;
- 4) розробити систему компетентнісно орієнтованих завдань для забезпечення дидактико-методичного супроводу процесу вивчення величин молодшими школярами;
- 5) підготувати методичні рекомендації з упровадження розробленої системи компетентнісно орієнтованих завдань;
- 6) експериментально перевірити ефективність системи компетентнісно орієнтованих завдань у процесі вивчення величин молодшими школярами;
- 7) узагальнити результати науково-дослідної роботи в статтях, рукописі методичних рекомендацій «Вивчення величин на уроках математики в початковій школі на засадах компетентнісного підходу».

Основні концептуальні положення дослідження ґрунтуються на

- концепції діяльнісного підходу до проблеми засвоєння знань (Л.С.Виготський, О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн та ін.);
- теоретичних основах формування і розвитку загальнонавчальних умінь (З.І. Калмикова, Н.О. Менчинська, О.Я. Савченко, А.В. Усова та ін.);
- вченні про розвиток особистості (Л.С.Виготський, О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн); теорії вікових особливостей учнів (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін); теорії поетапного формування розумових дій (П.Я. Гальперін, Н.Ф. Талізін);
- психолого-педагогічні основах навчання математики (Я.І. Груденов, В.А. Крутецкий, З.І. Сліпкань, Л.П. Стойлова, Л.М. Фрідман та ін.);
- фундаментальних дослідженнях в області теорії і методики викладання математики (Н.Я. Віленкин, Л.В. Коваль, Ю.М. Колягін, Г.І. Саранцев, С.О. Скворцова, А.А. Столяр та ін.)

Результати дослідження.

Науково-дослідна робота проводилася в три етапи. *Перший етап, аналітико-констатувальний* (2017 р.), був присвячений вивченню стану проблеми дослідження в психолого-педагогічній, навчально-методичній літературі та шкільній практиці; розробленню методики та проведенню констатувального експерименту; здійснення кількісно-якісного аналізу й узагальнення його результатів.

З'ясовано, що основною особливістю компетентісно орієнтованих завдань є отримання пізнавального результату. Для багатьох з них характерна нестандартна структура (обов'язкова наявність надлишкових, відсутніх або суперечливих даних в умові завдання, що призводить до об'ємного формулювання його умови), можливість вирішення декількома способами (різна ступінь раціональності), при цьому інші способи можуть бути невідомі учням, і їх потрібно сконструювати. Всі компетентісно орієнтовані завдання, у яких присутні величини, мають містити числові дані, які відповідають дійсності, наприклад, ціни на товари, маса предметів, вимірювання географічних об'єктів, споруд, спортивні досягнення тощо. Особлива увага під час укладання завдань має приділятися позитивній педагогічній спрямованості їх змісту, зокрема, спрямованість на виховання патріота і громадянина (історичні події нашої країни, рекорди українських спортсменів та ін.), спрямованість на виховання моральності або на прищеплення етичних норм, спрямованість на розвиток математичного мислення та мовлення.

У ході проведення констатувального експерименту визначалося вміння учнів застосовувати знання мір величин та вміння використовувати їх під час виконання завдань, вимірювати величини під час практичних робіт. Аналіз результатів експерименту засвідчив, що рівень вміння виконувати запропоновані компетентісно-орієнтовані завдання не є однорідним для класів, в яких проводилися зрізи. Встановлено, що від 73% до 82 % учнів змогли виконати завдання на рівні вищому, ніж початковий. Частина учнів, які неправильно виконали завдання, не змогли виокремити у запропонованих ситуаціях невідомі і шукані величини, окремі учні не розуміли суті завдань, оскільки форма їх представлення відрізнялася від традиційної текстової (малюнок, таблиця, діаграма). Вчителі в своїх анкетах та бесідах зазначили, що в підручниках недостатньо

компетентнісно орієнтованих завдань, а також бракує дидактичних і методичних посібників, в яких представлена система таких завдань і методика роботи з ними.

На *другому етапі* – *формульовально-коригувальному* (2018 р.), було розроблено експериментальну систему компетентнісно орієнтованих завдань для забезпечення дидактико-методичного супроводу вивчення величин молодшими школярами, підготовлено методичні рекомендації з упровадження розробленої системи вправ; розроблено методику формульовального експерименту, організовано і проведено його; здійснено кількісно-якісний аналіз і узагальнення його результатів; коригування змісту дидактико-методичного супроводу з урахуванням результатів формульовального експерименту.

В основу експериментальної системи завдань покладено загальний підхід до величин як до властивостей об'єктів навколишнього світу. У процесі розробки враховано: 1) основні етапи роботи з величинами, які пов'язані із поступовим розширенням концентру натуральних чисел та арифметичних дій з цими числами; 2) вимоги до укладання компетентнісно орієнтованих завдань; 3) компоненти процесу формування прийомів математичної діяльності у молодших школярів (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, процесуально-діяльнісний, творчий). У ході експериментальної перевірки ефективності розробленої системи завдань уточнено частотність використання компетентнісно орієнтованих завдань на уроках математики та доцільність упровадження окремих видів завдань.

На *третьому етапі* – *узагальнювально-впроваджувальному* (2019 р.), здійснено узагальнення результатів експериментальної роботи; упровадження результатів дослідження в загальноосвітніх навчальних закладах України, інститутах післядипломної педагогічної освіти та педагогічних університетах та коледжах; презентація результатів дослідження в рукописі методичних рекомендацій «Вивчення величин на уроках математики в початковій школі на засадах компетентнісного підходу».

Теоретична новизна дослідження полягає у визначенні й обґрунтуванні концептуальних положень розроблення дидактико-методичного супроводу вивчення величин молодшими школярами. До них відносяться:

- практико-орієнтований характер конструювання навчальної інформації про сутність кожної величини, способи та одиниці її вимірювання;
- діяльнісний спосіб засвоєння змісту, визначеного програмою;
- створення умов для розвитку творчих здібностей учнів на основі досвіду застосування набутих навичок вимірювання та обчислення значень величин;
- особистісна значущість отриманого результату (пізнавальна, загальнокультурна, соціальна), що забезпечує мотивацію учня до учіння.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що розроблена система компетентнісно орієнтованих завдань та методичні рекомендації щодо їх упровадження можуть бути використані в навчальному процесі початкової ланки закладів загальної середньої освіти; у процесі викладання методичних дисциплін початкового курсу математики для студентів педагогічних університетів та коледжів, в закладах післядипломної педагогічної освіти з метою підвищення кваліфікації учителів; стати основою для створення навчальних та методичних посібників.

Проблема дослідження. Система компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Виконавець: Андрусенко І. В., науковий співробітник відділу початкової освіти.

Актуальність дослідження. Екологічна ситуація в нашій країні і в цілому в світі спонукає до переосмислення взаємозв'язків у системі «природа – людина – суспільство» й пошуку шляхів їх гармонізації. Важливу роль у вирішенні цього завдання відіграє екологічна діяльність як засіб впливу на спосіб життя громадян. Стає все більш зрозумілою необхідність посилення впливу на пізнавальний інтерес до природи, зацікавленості до екологічної діяльності.

Провідну роль в екологічній освіті, відіграє загальноосвітня школа, оскільки в період шкільного навчання особистість розвивається найбільш інтенсивно. У зв'язку з цим набуває актуальності проблема розроблення системи компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту у процесі навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Об'єктом дослідження є процес навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій ланці середньої загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження: компетентнісно орієнтовані завдання екологічного змісту.

Мета дослідження – розробити і теоретично обґрунтувати систему компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту в навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Гіпотеза дослідження. Формування екологічної грамотності молодших школярів у навчальному процесі буде ефективним за умов: *реалізації* системного підходу, який передбачає єдність концептуальних засад формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у початковій ланці загальної середньої освіти; взаємозв'язок процесів формування екологічних компетентностей; *забезпечення* системності процесу організації екологічної діяльності молодших школярів; *розроблення* суспільно і особистісно значущих проблемних ситуацій і практичних задач, як засобів формування екологічної грамотності молодших школярів і методики їх застосування в навчальному процесі.

Завдання дослідження:

1. Вивчити і проаналізувати стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній і методичній літературі і педагогічній практиці.

2. Теоретично обґрунтувати зміст і структуру компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

3. Виявити стан реалізації екологічного компонента навчання у Типових освітніх програмах, текстовому матеріалі інтегрованих підручників «Я досліджую світ» і в практиці шкільного навчання.

4. Розробити систему завдань, які сприятимуть успішному формуванню екологічної грамотності молодших школярів на різних етапах навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та методику їх застосування.

5. Експериментально перевірити ефективність застосування розробленої системи компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту.

б. Розробити систему компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту в інтегрованому курсі «Я досліджую світ».

Висвітлити теоретичні засади та методику формування екологічної грамотності молодших школярів у методичних рекомендаціях «Система компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту в навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ» та статтях у фахових виданнях.

Результати дослідження. *Здійснено* аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження, на його основі *визначено* сутність екологічної компетентності як ключової і предметної; *встановлено* теоретичні засади формування у молодших школярів предметної екологічної компетентності; *розкрито* сутність та структуру екологічної грамотності молодшого школяра, визначено динаміку їх розвитку.

З'ясовано стан досліджуваної проблеми в практиці. В ході констатувального експерименту *виявлено* рівень теоретичних знань та методичної готовності вчителів до реалізації інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; *виявлено* типові труднощі вчителів у формуванні екологічної грамотності молодших школярів; *визначено* рівень сформованості екологічної компетентності учнів 3-4 класів.

На основі аналізу результатів констатувального експерименту *зроблено висновки*, що учні початкової школи в процесі навчання, яке не містить спеціальної методики формування екологічної компетентності, опановують тільки окремі її елементи. Проте існує кількісна і якісна нерівномірність у оволодінні екологічною грамотністю. Така ситуація склалася через те, що автори підручників, вчителі не ставили спеціальну мету – використання компетентнісно-орієнтованих завдань у навчальному процесі. Цю тезу підтверджують і дані опитування вчителів. Аналіз відповідей підтвердив, що всі респонденти схвально відповіли на запитання про необхідність формування екологічної компетентності. 42 вчителі (75 %) вказали на те, що вони дають завдання, які сприяють її формуванню , проте тільки 8 із них (19 %) зазначили, що така робота проводиться систематично. На думку респондентів трудність роботи полягає в наступному: недостатній рівень власних знань з екології, географії, біології, тощо; брак методичної і навчальної літератури для початкових класів з даної проблеми.

Обговорення результатів експерименту на науково-практичному семінарі дало змогу окреслити шляхи вирішення цієї проблеми: створення компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ», підготовка методичних рекомендацій для вчителів початкових класів, проведення семінарів, круглих столів з даної проблеми. Для вирішення цих завдань *розроблено* систему компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту в навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ» відповідно з віковим можливостями учнів для 3-4 класів, експериментально *перевірено* її ефективність.

Систему завдань для формування зазначених складників *побудовано* відповідно до визначеної динаміки їх розвитку в учнів початкової школи, основою якої є логічність у побудові інтегрованого курсу «Я досліджую світ», та відповідно до рівня розвитку психологічних процесів молодшого школяра; *визначено* методи формування екологічної компетентності, а саме – діяльнісний підхід.

Для забезпечення достовірності і ефективності дослідження відвідувалися уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з метою спостереження за впровадженням запропонованої системи, постійно відбувався моніторинг доступності запропонованих завдань, вносилися корективи, які змінювали рівень складності завдання, його формулювання. Зокрема, внесено зміни до системи завдань, які передбачають формування вміння робити висновки, вміння класифікувати (розширено перелік тем, залучено матеріал з інших освітніх галузей, частотність застосування певного виду завдань).

Спостереження за уроками, контрольні зрізи навчальних досягнень учнів показали, що запропонована система завдань для формування екологічної грамотності молодших школярів відповідає віковим можливостям учнів початкової школи і забезпечує опанування екологічними компетентностями. Порівняльний аналіз контрольних зрізів показав, що рівень засвоєння екологічних компетентностей в учнів експериментальних класів вищий ніж в учнів контрольних класів (на 12 % у 3 класі, на 18% у 4 класі), що свідчить про ефективність запропонованої системи компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту.

На основі теоретичних і експериментальних результатів дослідження *підготовлено* методичні рекомендації для вчителів початкових класів.

Основні результати дослідження представлено в рукописі методичних рекомендацій «Система компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту в навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Наукова новизна дослідження: *уточнено* зміст понятійного апарату дослідження відповідно до особливостей змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; *визначено* теоретичні засади розроблення методичного забезпечення формування екологічної компетентності молодших школярів.

Практична значущість дослідження. Узагальнені результати дослідження можуть бути використані у процесі навчання учнів 1-4 класів під час формування екологічної компетентності, професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів та в системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати наукового дослідження *упроваджено* під час виступів на міжнародній науково-практичній конференції (м. Київ, 2017), всеукраїнський науково-практичному семінарі (м. Полтава, 2017), районних науково-методичних семінарах (с. Березова Рудка, Пирятинського району Полтавської області, 2017 р., м. Боярка, Києво-Святошинського р-ну, Київської обл.), науково-практичні он-лайн конференції (м. Київ, 2017, 2018, 2019р.), міжнародних виставках (м. Київ, 2017, 2018 р.), II Київський освітній форум «Нова українська школа: Разом до успіху» (м. Київ, 2018 р.), звітній науково-практичній конференції Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ, 2017, 2018, 2019 рр.), круглих столах, методичних об'єднаннях та інших науково-практичних заходах.

Матеріали наукового дослідження **використано** у розроблених за наказом МОН України нормативних документах: Державного стандарту початкової освіти (природнича освітня галузь), типових освітніх програмах «Я досліджую світ» для 1-4 класів, у розробленні підручників «Я досліджую світ» та навчальних посібників для учнів початкових класів.

Проблема дослідження. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів.

Виконавець: Онопрієнко О. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Актуальність дослідження. Перед системою початкової освіти постали виклики, зумовлені назрілими соціально-економічними процесами в країні і світі. У глобальному вимірі впливовими чинниками, що впливають на зміни в освіті ХХІ століття, є постійно зростаюча конкуренція на ринку праці, високий рівень технологізації індустріального виробництва й громадських послуг, виникнення нових сфер діяльності та професій. Такі процеси зорієнтовують національні освітні системи на гнучке навчання, в яке від кінця минулого століття втілюється компетентісний підхід. Це, своєю чергою, позначається на відповідному оновленні переліку результатів навчання компетентісного виміру. В контексті світових тенденцій розвитку освіти вітчизняна школа здійснює курс на побудову освітнього процесу, в якому акценти зміщені від накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток в учнів здатності діяти, застосовувати досвід у проблемних обставинах.

В умовах реалізації концептуальних засад реформування середньої освіти педагогічна діяльність спрямовується на досягнення низки стратегічних цілей, а саме: збереження цінностей дитинства; гуманізація навчання; упровадження особистісного підходу в навчанні й розвитку здібностей учнів; створення навчально-предметного середовища, яке забезпечує психологічний комфорт і сприяє вияву творчості дітей. У зв'язку з цим сталися суттєві зміни у баченні освітніх результатів, які нині подаються через навчальні та особистісні характеристики.

Зважаючи на принципову різницю з традиційним і звичним для практиків підходом до здійснення контролю й оцінювання, коли зафіксовані результати виконання учнями перевірних робіт зіставляються з чітко визначеними критеріями і рівнями, пояснюються проблеми перехідного періоду, зокрема такі: відсутність оформленої методики; брак методичних рекомендацій; відтерміновані процеси створення, апробації і «селекції» засобів контрольної-оцінювальної діяльності нового типу тощо. Таким чином, проведений аналіз фахових джерел переконує у необхідності розроблення науково обґрунтованого й методично виваженого інструментарію здійснення формувального оцінювання навчальних досягнень учнів першого циклу початкової школи.

Об'єктом дослідження є освітній процес у початковій школі.

Предмет дослідження – інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання математики в початковій школі.

Мета дослідження полягала в розробленні та обґрунтуванні інструментарію оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання математики як складника дидактико-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі.

Досягнення мети здійснювалось шляхом виконання таких **завдань**:

1. З'ясувати стан реалізації компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі.

2. Обґрунтувати дидактичні засади розроблення інструментарію оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів.

3. Реалізувати дидактичні засади розроблення інструментарію в матеріалах загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти.

4. Експериментально перевірити ефективність розробленого інструментарію оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів.

Результати дослідження. На першому етапі (2017 р.) обґрунтовано концептуальні засади розроблення дидактико-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання учнів початкової школи в контексті контрольної-оцінювальної діяльності учасників освітнього процесу. Означено теоретичну основу досліджуваної проблеми: досягнення дидактики та методики початкового навчання, які розкривають теорію діяльності; теоретичні та методичні підходи до створення інструментарію діагностики результатів навчання та визначення об'єктів, критеріїв і показників якості навчальних досягнень; теорія моніторингу; теоретичні основи компетентнісного та особистісно зорієнтованого навчання, наукові основи гуманізації та гуманітаризації освіти.

Проаналізовано здійснену експериментальну роботу й масовий досвід з проблеми дослідження, в результаті чого зроблено висновки про наявні виклики в освіті як чинники зміни результатів навчання у початковій школі (оновлення чинної нормативної бази – стандарту, програм, що зумовило перехід результатів навчання молодших школярів в інший статус; акцентування уваги на особистісно зорієнтованій парадигмі освіти, заснованій на філософії дитиноцентризму, що зумовлює визначення досягнень учнів в особистісному ключі; проблема зростання кількості дітей, які потребують особливого і тривалого психолого-педагогічного супроводу, логопедичної, соціальної і медичної допомоги, що досі не враховано у визначенні результатів навчання таких дітей; неусталеність термінології в сфері контрольної-оцінювальної діяльності; невизначеність об'єктів контролю та етапів його здійснення; відсутність критеріїв вербального оцінювання навчальних досягнень учнів тощо).

Визначено сутність формувального оцінювання, що полягає у постійному відстеженні індивідуального просування школярів у навчанні для своєчасної корекції. Визначені функції формувального оцінювання (діагностувальна, прогностична, мотиваційна, розвивальна, навчальна, коригувальна, виховна); з'ясовано, що його реалізація підкріплена критеріями, які прозорі й зрозумілі всім учасникам освітнього процесу, операціоналізовані, тобто забезпечені показниками (індикаторами) їх досягнення.

Обґрунтовано дидактичні підстави та методичну доцільність поєднання формувального оцінювання з традиційними способами і формами організації контролювальної діяльності вчителя. Окреслено перспективи використання зарубіжного досвіду контрольної-оцінювальної діяльності в початковій освіті України в період реформаційних процесів. Розроблено специфікацію моніторингових завдань та інструментарій для апробації моніторингу рівня сформованості в учнів 4 класу математичної компетентності (у співавторстві). Підготовлено у складі робочої групи МОН України рукопис проекту Державного

стандарту початкової загальної програми і типової освітньої програми з математичної галузі для 1 – 2 і 3 – 4 класів закладів освіти (у співавторстві). Результати за етапом дослідження реалізовано під час підготовки програми всеукраїнського експерименту за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти» (у співавторстві).

На **другому етапі (2018 р.)** підготовлено методичні рекомендації з упровадження дидактико-методичного супроводу для здійснення формульованого оцінювання результатів навчання учнів у першому циклі початкової школи.

Розроблено технологію конструювання інструментарію формульованого оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, покликана забезпечити етап розроблення системи контролювальних завдань для здійснення поточного контролю й формульованого оцінювання, в цілому, для діагностики результативності навчальної діяльності на кожному з етапів засвоєння змісту освіти. В основу технології покладено дидактичні принципи систематичності й послідовності, неперервного розвитку особистості учня, доступності; методологічною підставою обрано компетентнісний підхід; теоретичним підґрунтям – теорія поетапного формування розумових дій і понять П. Я. Гальперіна, таксономія рівнів засвоєння знань В. П. Беспалька. Відповідні матеріали представлені в науково-методичних статтях і матеріалах конференцій; реалізовані в інноваційних навчальних матеріалах з математики для апробації в 1 і 2 пілотних класах всеукраїнського експерименту за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти», які розміщені на електронних ресурсах для Нової української школи.

Дидактико-методичний доробок з проблеми дослідження на зазначеному етапі покладено в основу розроблення (в складі робочої групи МОН) свідоцтва досягнень учнів 1 класу, яке впроваджено в масову практику; використаний у створенні інструментарію для всеукраїнського моніторингового дослідження стану сформованості математичної компетентності випускників початкової школи (керівництво робочою групою за наказом МОН).

Проведено формульованій експеримент, у ході якого перевірено технологію розроблення та методику застосування інструментарію формульованого оцінювання навчальних досягнень учнів 1–2 класів. Матеріали експерименту обговорювались на постійно діючому семінарі «Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів», внесеному до плану спільної діяльності МОН України і НАПН України; вони відображені в науково-методичних публікаціях та в опублікованих електронних збірниках презентацій. Під час формульованого експерименту було проведено аналіз його проміжних результатів і відкориговано деякі змістові й процесуальні компоненти дидактико-методичного супроводу здійснення контролювальної діяльності учасників освітнього процесу, скориговано обсяг змісту інструментарію для формульованого оцінювання навчальних досягнень учнів 1 і 2 класів з математики.

На **третьому етапі (2019 р.)** узагальнено результати експериментальної апробації в практиці початкової школи розробленого інструментарію

формування оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи як складника науково-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів. Визначено дидактико-методичні вимоги до розроблення інструментарію оцінювання результатів навчання у початковій школі: відповідність змісту завдань певному етапу його засвоєння; урахування різних пізнавальних можливостей дітей; дотримання стилю й обсягу формулювання діагностувальних завдань з огляду на особливості сприйняття і відтворення навчального змісту учнями молодшого шкільного віку; віковідповідне оформлення діагностувальних завдань, сприятливе для зацікавлення учнів, забезпечене позитивним емоційним компонентом як стимулом до виконання та ін. Узагальнено підходи та запропоновані методичні рішення щодо використання таксономії цілей у побудові інструментарію оцінювання результатів навчання, що сприятиме взаємоузгодженню мети навчальної теми та очікуваних результатів її засвоєння; прогнозуванню проміжних цілей та належних їм результатів для кожного етапу вивчення теми, необхідне для виявлення істотних для етапу характеристик.

У практику початкового навчання впроваджено різні способи контролю навчальних досягнень учнів початкової школи (друковані картки із завданнями для самостійної роботи, оформлених у цікавий для сучасної дитини спосіб і забезпечені засобами зворотного зв'язку – обумовленими сигналами, за допомогою яких дитина сповіщає про власну оцінку виконаної роботи; рубрика «Перевіряємо свої досягнення» в авторському підручнику математики, що містить систему завдань для діагностування учнями в усній формі результатів опрацювання розділу курсу, та відповідна цій рубриці система завдань для письмового виконання, подана у відкритому доступі для освітянських спільнот у фейсбуку; розроблені тести онлайн, розміщені на електронному ресурсі).

Означені матеріали відображені в науково-методичних статтях і матеріалах конференцій, в опублікованих збірниках методичних рекомендацій, в електронних збірниках презентацій; реалізовані в інноваційних навчальних матеріалах з математики для апробації в 3-тих пілотних класах всеукраїнського експерименту за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти», які розміщені на електронних ресурсах для Нової української школи.

Теоретико-методичні результати з проблеми дослідження впродовж **2017-2019 рр.** презентовано в проєкті Державного стандарту початкової освіти, в типових освітніх програмах для 1 – 2 і 3 – 4 класів закладів освіти з математичної галузі (у співавторстві); в методичному посібнику «Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів»; в розділах I і III посібника для вчителів «Нова українська школа: порадник для вчителя»; трьох параграфів у збірниках методичних рекомендацій; двох наукових статтях у фахових виданнях; п'яти науково-методичних статтях; 27 тезах. Їх оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, звітних конференціях Інституту педагогіки НАПН України, семінарах, вебінарах, круглих столах та інших заходах.

РОЗДІЛ ІІ. УПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У 2017-2019 рр. забезпечувався супровід упровадження в практику початкової ланки освіти України розроблених співробітниками відділу початкової освіти нормативних документів, науково-методичних і навчально-методичних матеріалів, у яких реалізовано результати дослідження з теми, а саме:

- розділів «Загальна середня освіта», «Дошкільна освіта» до проекту Закону України «Про освіту», підготовлених у складі робочої групи Верховної Ради України;

- нового Державного стандарту початкової освіти за мовно-літературною, математичною, природничою, громадянською й історичною, соціальною і здоров'язбережувальною галузями (2018 зі змінами в 2019 році);

- Типової освітньої програми для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти (затверджена наказом МОН України від 08.10.2019 № 1272), Типової освітньої програми для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти (затверджена наказом МОН України від 08.10.2019 № 1273);

- свідоцтва досягнень для 1 класу, розробленого в складі робочої групи МОН;

- методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу в 2017/2018, 2018/2019, 2019/2020 навчальних роках;

- статей до проекту нового видання Енциклопедії освіти;

- підручників для 1 класу закладів загальної середньої освіти, а саме «Українська мова. Буквар» (Пономарьова К.І.), «Буквар» (Вашуленко М.С., Вашуленко О.В.), «Математика. 1 клас» (Скворцова С.О., Онопрієнко О.В.), «Математика» (Листопад Н.П.), «Я досліджую світ» (Бібік Н.М., Бондарчук Г.П.), «Я досліджую світ» (Андрусенко І.В., Котелянець Н.В., Агеєва О.В.) та в навчальному посібнику для забезпечення уроків роботи з дитячою книжкою «Читаю залюбки. 1 клас» (Мартиненко В.О.); у підручниках для 2 класу: «Українська мова. Частина 1» (Пономарьова К.І.), «Українська мова. Читання. Частина 2» (Савченко О. Я.), «Українська мова. Читання. Частина 2» (Вашуленко О.В.), «Математика. 2 клас» (Скворцова С.О., Онопрієнко О.В.), «Математика» (Листопад Н.П.), «Я досліджую світ. Частина 1» (Бібік Н.М., Бондарчук Г.П.), «Я досліджую світ. Частина 1» (Андрусенко І.В.), обраних учителями на всеукраїнських конкурсах проектів підручників у 2018 і 2019 роках;

- навчальних і методичних матеріалів з математики для 1, 2 і 3 пілотних класів, з української мови для 1 і 2 пілотних класів, з курсу «Я досліджую світ» для 1 пілотних класів, що беруть участь у всеукраїнському експерименті «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти».

Упровадження результатів дослідження здійснювалось як на локальному рівні – в експериментальних закладах освіти, з якими укладено відповідні угоди, так і на загальнодержавному. Понад 55% учителів України (за даними Інституту освітньої аналітики) працюють за типовими освітніми програмами, розробленими під керівництвом О. Я. Савченко. Підручники, в яких реалізовані результати дослідження, забезпечують повноцінне досягнення очікуваних результатів типової

освітньої програми; у них розгорнуті цілісні методичні системи компетентнісно орієнтованого навчання здобувачів освіти першого циклу початкової школи, які були апробовані в межах експериментального дослідження відділу. Підручники стали переможцями конкурсних відборів проектів підручників у 2018 і 2019 роках; рекомендовані МОН України до використання в освітньому процесі; обрані вчителями всіх областей України.

Результати проміжного етапу у 2017 – 2018 і 2018 – 2019 навчальних роках всеукраїнського експерименту з пілотування Державного стандарту, в якому беруть участь понад 200 класів, були з'ясовані під час незалежного дослідження, яке провів Інститут освітньої аналітики МОН України шляхом опитування вчителів пілотних класів (<http://iea.gov.ua/material/>). Згідно здобутих даних, у учнів, які навчаються за Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О.Я. Савченко, рівень освітніх результатів на початок 3 класу вищий або значно вищий майже за всіма показниками порівняно з результатами учнів, які навчаються за альтернативною програмою. З'ясовано, що до числа нерозв'язаних проблем 92,1% опитаних учителів, які беруть участь в експерименті, віднесли питання нових підходів до педагогічного оцінювання. Таким чином, актуальним для організації подальшої роботи з учителями є питання методики й технологій педагогічного оцінювання у початковій школі.

Упровадження результатів відбувалось шляхом виступів на міжнародних і всеукраїнських конференціях та семінарах, вебінарах, публікацій у збірниках матеріалів конференцій і фахових журналах; розміщення наукового доробку в електронній бібліотеці НАПН України, висвітлення на сайтах Інституту педагогіки і відділу, у соціальних мережах Інтернету.

Об'єктами упровадження були заклади загальної середньої освіти, заклади вищої педагогічної освіти, заклади післядипломної педагогічної освіти.

У 2017 - 2019 роках тривало впровадження колективних монографій «Варіативність організаційних форм компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі» та посібника «Організаційні форми навчання у початковій школі», розроблених за попередньою темою «Дидактичне моделювання організаційних форм компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі» (2014 – 2016 рр.). Їх матеріали обговорювались під час проведення відділом науково-методичних масових заходів. Монографію і посібник розміщено на сайті електронної бібліотеки НАПН України. Упровадження посібника здійснюється в 4 закладах середньої освіти, 13 обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти, 11 вищих навчальних закладах. Моніторинг упровадження здійснюється шляхом опитування вчителів, обговорення матеріалів під час масових заходів відділу освіти, які свідчать про практичне використання розробки в освітньому процесі.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань у 2017-2019 рр. в контексті виконання наукового дослідження з теми «Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі» завдання розподілялися між співробітниками відділу залежно від нормативів навантаження відповідно до наукового ступеня, вченого звання і посади: Савченко О. Я. (г.н.с., д.пед.н.) – дослідження міжпредметних зв'язків як ресурсу формування предметних і ключових компетентностей на уроках літературного читання; Мартиненко В. О. (пров.н.с., к.пед.н.) – дослідження індивідуального підходу до формування і розвитку навички читання молодших школярів; Вашуленко О. В. (н.с.) – формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного; Бібік Н. М. (г.н.с., д.пед.н.) – соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної і позаурочної діяльності; Пономарьова К. І. (пров.н.с., к.пед.н.) – розроблення системи компетентісно орієнтованих завдань з української мови для формування комунікативної компетентності молодших школярів; Прищепа О. Ю. (ст.н.с., к.пед.н.) – дослідження диференційованого підходу до формування і розвитку навичок письма молодших школярів; Листопад Н. П. (н.с.) – розроблення системи компетентісно орієнтованих завдань у процесі вивчення молодшими школярами величин; Андрусенко І. В. (н.с.) – розроблення системи компетентісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; Онопрієнко О. В. (зав. від., пров.н.с. (0,5 ст.), к.пед.н. – розроблення інструментарію оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів. У процесі дослідження досягнуто таких результатів.

Під час проведеного дослідження на **першому етапі – аналітико-констатувальному** (01.01.2017 – 31.12.2017) на основі аналізу законодавчих документів для системи освіти, директивних матеріалів МОН України, вітчизняних та зарубіжних психологічних і педагогічних наукових джерел, публікацій у періодичних виданнях, навчальної і методичної літератури для початкової освіти, здобутків шкільної практики в закладах освіти країни і зарубіжжя, педагогічного спостереження за організацією навчальної взаємодії учасників освітнього процесу, вивчення стану досліджуваної проблеми у практиці шляхом опитування учителів розкрито сутність категорій і понять як основи наукового контексту проблеми дослідження, яка висвітлена у наукових публікаціях виконавців (Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепа О. Ю., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В.); складено тезаурус провідних понять з проблеми дослідження, який увійшов до рукопису Енциклопедії освіти (Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В.); обґрунтовано концептуальні засади розроблення дидактико-методичного супроводу компетентісно орієнтованого навчання учнів початкової школи української мови, літературного читання, математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ», які подані в рукописах параграфів планових посібників (Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепа О. Ю.); визначено психолого-педагогічні умови реалізації індивідуального підходу до формування й розвитку повноцінної навички читання

учнів 2-4 класів; структуру компетентнісно орієнтованих завдань з української мови (Мартиненко В. О., Пономарьова К. І.), що відображено в наукових публікаціях співробітників.

Проведено констатувальний експеримент, у результаті якого з'ясовано стан реалізації компетентнісно орієнтованого навчання в початковій школі (Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепка О. Ю., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В.); визначено позитивні й негативні тенденції у контексті сучасної читацької діяльності молодших школярів (Мартиненко В. О.); чинники, що впливають на ефективність формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання (Вашуленко О. В.); сутність і структуру компетентнісно орієнтованих завдань з української мови (Пономарьова К. І.); методичні умови запровадження диференційованого підходу до навчання письма першокласників (Прищепка О. Ю.); методичні особливості вивчення величин на засадах компетентнісного підходу (Листопад Н. П.); педагогічні умови формування екологічної грамотності молодших школярів (Андрусенко І. В.); дидактичні підстави для поєднання формувального і підсумкового оцінювання в контролювальній діяльності вчителя й учня початкової школи (Онопрієнко О. В.). Здобуті емпіричні дані були враховані під час підготовки в складі робочої групи Верховної Ради України розділів «Загальна середня освіта», «Дошкільна освіта» до проекту Закону України «Про освіту» (Савченко О. Я.); у складі робочої групи МОН України – нового Державного стандарту початкової освіти, та під час створення під керівництвом О. Я. Савченко типових освітніх програм для 1 – 2, 3 – 4 класів закладів загальної середньої освіти (Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепка О. Ю., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В.). З урахуванням цих даних розроблено зміст і методичні рекомендації щодо використання міжпредметних завдань діяльнісного типу як засобу формування у молодших школярів умінь працювати з підручником (Савченко О. Я.); алгоритм конструювання компетентнісно орієнтованих завдань з української мови (Пономарьова К. І.); дидактичні засади створення навчально-методичного комплексу як інноваційного ресурсу початкової освіти (Бібік Н. М.); специфікацію моніторингових завдань та інструментарій для апробації моніторингу рівня сформованості в учнів 4 класу математичної компетентності (Онопрієнко О. В.); обґрунтовано психолого-педагогічні умови успішної реалізації мотиваційного, когнітивного, емоційно-вольового компонентів готовності учнів з різним рівнем розвитку навички читання до роботи за індивідуалізованими методиками з розвитку та корекції якісних характеристик навички читання (Мартиненко В. О.), що презентовано в науково-методичних статтях і матеріалах конференцій.

На *другому етапі – формувально-коригувальному* (01.01.2018 – 31.12.2018) підготовлено методичні рекомендації з упровадження дидактико-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання в початковій школі (Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепка О. Ю., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В.), що презентовані в опублікованому збірнику методичних рекомендацій.

Розроблено систему міжпредметних завдань діяльнісного, ціннісного, знаннєво-орієнтаційного видів для 2-3 класів із використанням виховного і розвивального потенціалів предметів «Українська мова», «Я у світі», «Мистецтво», «Природознавство»; визначено критерії ефективності використання зазначених видів міжпредметних завдань (Савченко О. Я.); систему компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів, яка охоплює завдання для формування предметних компетентностей і перевірні роботи, призначені для виявлення рівня сформованості в молодших школярів предметних компетентностей з української мови (Пономарьова К. І.); методику формування й розвитку навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу, в якій передбачено добір завдань для учнів з урахуванням їхньої підготовленості до цієї діяльності, рівня розвитку просторового сприймання, аналітико-синтетичних здібностей, розвитку дрібних м'язів руки (Прищепка О. Ю.); технологію конструювання інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, універсальну для різних освітніх галузей (Онопрієнко О. В.); систему компетентнісно орієнтованих завдань для урочної і позаурочної діяльності з формування в учнів умінь і навичок поведінки в соціумі (Бібік Н. М.); систему компетентнісно орієнтованих завдань для формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного тексту на уроках літературного читання та діагностувальних завдань для перевірки рівня їх сформованості (Вашуленко О. В.); систему компетентнісно орієнтованих завдань для забезпечення дидактико-методичного супроводу процесу вивчення молодшими школярами величин, в основу якої покладено загальний підхід до величини як до властивості об'єктів навколишнього світу (Листопад Н. П.); систему компетентнісно орієнтованих завдань для формування у молодших школярів екологічних умінь та діагностувальних завдань для перевірки рівня їх сформованості (Андрусенко І. В.). Означені матеріали представлені в науково-методичних статтях і матеріалах конференцій (Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепка О. Ю., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В.); реалізовані в інноваційних навчальних матеріалах з української мови і математики для апробації в 1 і 2 пілотних класах всеукраїнського експерименту за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти», які розміщені на національній електронній платформі (Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Онопрієнко О. В., Листопад Н. П.).

Дидактико-методичний доробок співробітників (Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К.І., Мартиненко В.О., Онопрієнко О.В., Прищепка О.Ю., Вашуленко О.В., Листопад Н.П., Андрусенко І.В.) покладено в основу розроблення (в складі робочої групи МОН) свідоцтва досягнень учнів 1 класу, яке впроваджено в масову практику; використаний у створенні інструментарію для всеукраїнського моніторингового дослідження стану сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи (Пономарьова К.І., Онопрієнко О.В.).

Проведено формувальний експеримент, у ході якого перевірено такі експериментальні матеріали: система міжпредметних завдань для уроків

літературного читання як засіб реалізації міжпредметних зв'язків із змістом предметів українська мова, мистецтво, природознавство, інтегрованого курсу «Я у світі» (Савченко О. Я.); система індивідуалізованих завдань з формування й розвитку у молодших школярів навички читання з урахуванням нарощування ступеня їх складності, часових затрат на виконання й призначену для різних типологічних груп учнів: які мають достатній і високий рівні сформованості навички читання в кожній віковій групі; які мають середній та низький рівні сформованості навички читання; з функціональною незрілістю окремих пізнавальних процесів, що мають вплив на ефективність читацької діяльності: мовлення, різні властивості уваги, зорового сприймання, роботи пам'яті (Мартиненко В. О.); інструментарій застосування системи завдань у процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів, зокрема, методичні рекомендації щодо використання компетентісно орієнтованих завдань на етапі формування та перевірки предметних компетентностей з української мови (Пономарьова К. І.); методика формування й розвитку в учнів навичок письма на засадах диференційованого підходу (Прищепка О. Ю.); система компетентісно орієнтованих завдань для формування в учнів 1 – 2 класів соціальних умінь і навичок з урахуванням специфіки інтегрованого курсу «Я досліджую світ» і провідної діяльності, яку він забезпечує (Бібік Н. М.); методика розроблення та застосування інструментарію формування оцінювання навчальних досягнень учнів 1–2 класів (Онопрієнко О. В.); система завдань для формування комплексу мовленнєвих умінь для навчання створювати зв'язні висловлювання: інформаційно-змістовного характеру, структурно-композиційних, використовувати різноманітні мовні засоби, удосконалювати текст (Вашуленко О. В.); система компетентісно орієнтованих завдань для забезпечення дидактико-методичного супроводу процесу вивчення молодшими школярами величин, в якій урахувано основні етапи роботи з величинами, пов'язаними з поступовим розширенням концентру натуральних чисел та арифметичних дій з цими числами; вимоги до укладання компетентісно орієнтованих завдань (Листопад Н. П.); система компетентісно орієнтованих завдань для формування в учнів 2 – 4 класів екологічної грамотності, що виявляється в уміннях: застосувати знання про об'єкти природи, їх взаємозв'язки і залежності для розв'язання теоретичних і практичних задач; використовувати спеціальні методи вивчення об'єктів природи; виконувати всі етапи пізнання об'єктів природи в їх об'єктивно зумовленій послідовності; виконувати різні види пізнавальних дій щодо об'єктів природи та інформації про них; аналізувати проблемну ситуацію, формулювати її у вигляді запитання чи завдання, визначати шляхи розв'язання та передбачати наслідки (Андрусенко І. В.). Матеріали експерименту обговорювались на постійно діючому семінарі «Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів», внесеному до плану спільної діяльності МОН України і НАПН України; вони відображені в науково-методичних публікаціях та в опублікованих електронних збірниках презентацій.

Під час формування експерименту було проведено аналіз його проміжних результатів і відкориговано деякі змістові й процесуальні компоненти дидактико-методичного супроводу, а саме: виявлено та усунуто недоліки в окремих

компетентнісно орієнтованих завданнях, удосконалено критерії оцінювання перевірних робіт (Пономарьова К. І.); скориговано обсяг змісту інструментарію для формульовального оцінювання навчальних досягнень учнів 1 і 2 класів з математики (Онопрієнко О. В.); уточнено частотність використання компетентнісно орієнтованих завдань на уроках математики та доцільність упровадження окремих видів завдань (Листопад Н. П.); доопрацьовано систему компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту та інструментарію діагностики рівня сформованості екологічних умінь (Андрусенко І. В.).

На *третьому етапі* – *узагальнювально-впроваджувальному* (01.01.2019 – 31.12.2019) узагальнено результати експериментальної апробації в практиці початкової школи розробленого науково-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів, зокрема такого: системи міжпредметних завдань на уроках літературного читання (Савченко О.Я.); діагностувальної частини дослідження стану сформованості соціальної компетентності молодших школярів на кінець першого циклу навчання за комунікативним, когнітивним, поведінковим компонентами, що відображені у розробленому змісті й структурі ресурсного забезпечення уроків, які реалізують очікувані результати навчання з освітніх галузей «Громадянська і історична освіта», «Соціальна і здоров'язбережувальна» в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», безпосередньо спрямованого на соціалізацію молодшого школяра (Бібік Н.М.); інструментарію формульовального оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, технології його конструювання і методики використання (Онопрієнко О.В.); системи індивідуалізованих вправ і завдань з формування й розвитку повноцінної навички читання для різних типологічних груп учнів: для школярів з високим і достатнім рівнем сформованості навички читання вголос і мовчки; для дітей з функціональною незрілістю пізнавальних процесів; індивідуалізованих завдань на подолання труднощів читання з провідним вербальним і невербальним компонентами для учнів з труднощами навчання читання (Мартиненко В.О.); системи завдань для учнів і методики їх використання з метою формування й розвитку в учнів навичок письма на засадах диференційованого підходу (Прищепа О.Ю.); системи компетентнісно орієнтованих завдань для забезпечення дидактико-методичного супроводу формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови в 2-4 класах (Пономарьова К.І.); системи компетентнісно орієнтованих завдань для формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного тексту на уроках літературного читання у 2-4 класах (Вашуленко О.В.); системи компетентнісно орієнтованих завдань для забезпечення дидактико-методичного супроводу вивчення величин молодшими школярами, в основу якої покладено загальний підхід до величин як до властивостей об'єктів навколишнього світу, і в якій ураховано основні етапи роботи з величинами, які пов'язані із поступовим розширенням концентру натуральних чисел та арифметичних дій з цими числами; вимоги до укладання компетентнісно орієнтованих завдань; компоненти процесу формування прийомів математичної діяльності у молодших школярів – мотиваційно-ціннісний, знанієвий, процесуально-діяльнісний, творчий (Листопад Н.П.); системи компетентнісно орієнтованих завдань для інтегрованого курсу «Я

досліджую світ» з метою формування у молодших школярів екологічної грамотності, яка виявляється в умінні встановлювати взаємозв'язки у природі; здатності заощаджувати природні ресурси у побуті; вмінні доглядати за рослинами і тваринами, виконувати профілактичні та гігієнічні заходи і вправи для попередження порушень зору, слуху, опорно-рухового апарату; спостерігати за показниками власного здоров'я і розвитку (Андрусенко І.В.). Означені матеріали відображені в науково-методичних статтях і матеріалах конференцій, в опублікованих збірниках методичних рекомендацій, в електронних збірниках презентацій.

У практику початкової школи упроваджено розроблений науково-методичного супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів, втілений у: типових освітніх програмах для 1-2 і 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, створені під керівництвом О. Я. Савченко; методичних рекомендаціях щодо викладання навчальних предметів у 1-х і 2-х класах закладів освіти; науково обґрунтованому й експериментально апробованому дидактико-методичному забезпеченні – система міжпредметних завдань діяльнісного, ціннісного, змістовно-орієнтаційного змісту до уроків літературного читання (Савченко О.Я.); система індивідуалізованих компетентнісно орієнтованих завдань з формування й розвитку навички читання молодших школярів (Мартиненко В. О.); система компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів та методика їх застосування (Пономарьова К. І.); система завдань для учнів і методика її використання з метою формування й розвитку в учнів навичок письма на засадах диференційованого підходу (Прищепя О.Ю.); система компетентнісно орієнтованих завдань для формування у молодших школярів умінь створювати зв'язні висловлювання за змістом прочитаного тексту на уроках літературного читання у 2-4 класах (Вашуленко О.В.); інструментарій оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів, технологія його конструювання і методика використання (Онопрієнко О.В.); система компетентнісно орієнтованих завдань для забезпечення дидактико-методичного супроводу процесу вивчення величин і методика її використання (Листопад Н.П.); зміст і структура ресурсного забезпечення уроків, які реалізують очікувані результати навчання з освітніх галузей в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», спрямованого на соціалізацію молодшого школяра (Бібік Н.М.); система компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту та методика її застосування у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Андрусенко І.В.). Матеріали дослідження подані в рукописах методичних посібників «Міжпредметні завдання як засіб формування особистісних і навчальних досягнень молодших школярів» (Савченко О.Я.); «Дидактико-методичні підходи до реалізації контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» (Онопрієнко О.В.); «Індивідуальний підхід до формування й розвитку повноцінної навички читання молодших школярів» (Мартиненко В.О.); «Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови» (Пономарьова К.І.); методичних рекомендацій «Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання» (Вашуленко О.В.); «Вивчення величин на уроках математики в початковій школі на засадах компетентнісного підходу» (Листопад

Н.П.); «Система компетентнісно орієнтованих завдань екологічного змісту у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (Андрусенко І.В.).

Соціальний ефект упровадження результатів наукового дослідження підтверджується в довідках від установ, де відбувалась експериментальна апробація розроблених матеріалів, засвідченням позитивного впливу на вдосконалення освітнього процесу; використанням матеріалів проведеного дослідження в масовій практиці першого циклу початкової освіти; оприлюдненими даними незалежного дослідження, яке провів Інститут освітньої аналітики МОН України (<http://iea.gov.ua/material/>).

Проміжні результати дослідження пройшли апробацію в експериментальних закладах освіти, з якими укладено відповідні угоди, а також оприлюднено у статтях, розмічених в електронній бібліотеці НАПН України, у виступах на конференціях, вебконференціях, семінарах і вебінарах тощо, інтерв'ю засобам масової інформації та в соціальних мережах Інтернету.

Результати індивідуальних досліджень *презентовано* в рукописах методичних посібників «Система міжпредметних завдань на уроках з літературного читання» (Савченко О.Я.); «Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності» (Бібік Н.М.); «Інструментарій оцінювання результатів компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів» (Онопрієнко О.В.); «Індивідуальний підхід до формування і розвитку навички читання молодших школярів» (Мартиненко В.О.); «Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови» (Пономарьова К.І.); «Формування і розвиток навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу» (Прищепа О.Ю.); методичних рекомендацій «Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання» (Вашуленко О.В.); «Вивчення величин на уроках математики в початковій школі на компетентнісного підходу» (Листопад Н.П.); «Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ»» (Андрусенко І.В.); наукових статтях і тезах конференцій.

Результати індивідуальних досліджень дидактико-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі *використано* в процесі розроблення: розділів «Загальна середня освіта», «Дошкільна освіта» до проекту Закону України «Про освіту», підготовлених у складі робочої групи Верховної Ради України; проекту нового Державного стандарту початкової освіти за мовно-літературною, математичною, природничою, громадянською й історичною, соціальною і здоров'язбережувальною галузями (2018 зі змінами в 2019 році); Типової освітньої програми для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти (затверджена наказом МОН України від 08.10.2019 № 1272), Типової освітньої програми для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти (затверджена наказом МОН України від 08.10.2019 № 1273); свідоцтва досягнень для 1 класу, розробленого в складі робочої групи МОН; методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу в 2017/2018, 2018/2019, 2019/2020 навчальних роках; статей до проекту нового видання Енциклопедії освіти; підручників для 1 класу закладів загальної середньої освіти, обраних учителями на всеукраїнських конкурсах проектів підручників у 2018 і 2019 роках; навчальних і методичних

матеріалів з математики для 1, 2 і 3 пілотних класів, з української мови для 1 і 2 пілотних класів, з курсу «Я досліджую світ» для 1 пілотних класів, що беруть участь у всеукраїнському експерименті «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти».

Експериментальна робота та апробація результатів дослідження проводились відповідно до укладених угод про співпрацю у таких закладах освіти: (заклад загальної середньої освіти № 4 м. Боярки Києво-Святошинського р-ну Київської обл.; заклад загальної середньої освіти № 3 м. Вишневого Києво-Святошинського р-ну Київської обл.; заклад загальної середньої освіти № 2 м. Бровари Київської обл.; заклад загальної середньої освіти «Пирятинський ліцей» м. Пирятина Полтавської обл.; Державний вищий навчальний заклад Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди; Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка; КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»; Уманський національний педагогічний університет імені Павла Тичини; Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка.

Апробація результатів досліджень **здійснювалася** шляхом участі співробітників:

у **2017 р.** – у 5 міжнародних (м. Київ, м. Одеса, м. Умань, м. Мозир (Білорусь), 3 всеукраїнських науково-практичних конференціях (м. Київ, м. Глухів, м. Полтава), 1 міжнародному (м. Київ), 7 обласних (м. Київ, м. Херсон, м. Дніпро, м. Запоріжжя, м. Хмельницький, м. Мукачеве, м. Біла Церква) і 15 районних науково-методичних семінарах, 1 круглому столі (м. Київ), 1 школі вчителів, аспірантів і студентів (м. Скадовськ) та інших заходах;

у **2018 р.** – у 2 міжнародних (м. Мінськ (Білорусь), м. Намаган (Узбекистан), 6 всеукраїнських науково-практичних конференціях (м. Київ, м. Полтава, м. Переяслав-Хмельницький, м. Кременчук), 1 міжнародній виставці (м. Київ), 2 форумах (м. Херсон, м. Київ), 1 всеукраїнській літній школі для вчителів (м. Скадовськ), 12 регіональних семінарах (м. Київ; м. Ірпінь, м. Біла Церква, м. Вишневе, м. Боярка Київської обл.; м. Пирятин, м. Лубни Полтавської обл.; м. Рівне; м. Житомир; м. Хмельницький; м. Ружин Житомирської обл.) та інших заходах.;

у **2019 р.** – 9-ти міжнародних науково-практичних конференцій (м. Київ; м. Черкаси; м. Умань Черкаської обл.; м. Братислава, Словацька Республіка; м. Брно, Чехія; м. Катовіце, Польща), 6-ти всеукраїнських науково-практичних конференцій (м. Київ; м. Полтава; м. Одеса); 9-ти науково-практичних семінарів (м. Київ, м. Чернігів, м. Дніпро, м. Житомир, м. Суми, м. Хмельницький, м. Переяслав-Хмельницький Київської обл.) та інших науково-методичних заходах.

Опубліковано в 55 статтях, у т. ч. 21 статті у фахових виданнях, 131 тез і статей до матеріалів конференцій, трьох збірниках методичних рекомендацій, чотирьох збірниках конференцій.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ

Офіційна продукція

1. Савченко О., Бібік Н., Онопрієнко О., Пономарьова К., Мартиненко В., Прищепка О., Листопад Н., Вашуленко О., Андрусенко І. Типова освітня програма для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти. К., 2018. 57 с. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
2. Савченко О., Бібік Н., Онопрієнко О., Пономарьова К., Мартиненко В., Прищепка О., Листопад Н., Вашуленко О., Андрусенко І. Типова освітня програма для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти. К., 2018. 108 с. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-2-varianti-proektiv-tipovih-osvitnih-program-dlya-3-4-klasiv-pochatkovoyi-shkoli>

Виробничо-практична продукція

1. Топузов О. М., Савченко О. Я., Бібік Н. М., Мартиненко В. О., Прищепка О. Ю., Пономарьова К. І., Онопрієнко О. В., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. Київ, 2017. 92 с.
2. Топузов О. М., Савченко О. Я., Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О., Прищепка О. Ю., Пономарьова К. І., Онопрієнко О. В., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. 160 с.
3. Топузов О. М., Савченко О. Я., Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О., Прищепка О. Ю., Пономарьова К. І., Онопрієнко О. В., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 2 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2019. 190 с.
4. Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепка О. Ю., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В. Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів. Збірник матеріалів (презентацій) постійно діючого семінару. Випуск 1. Київ, 2019. 183 с.
5. Савченко О. Я., Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепка О. Ю., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В. Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів. Збірник матеріалів (презентацій) постійно діючого семінару. Випуск 2. Київ, 2019. 160 с.
6. Бібік Н. М., Пономарьова К. І., Мартиненко В. О., Онопрієнко О. В., Прищепка О. Ю., Вашуленко О. В., Листопад Н. П., Андрусенко І. В. Дидактико-методичний супровід компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі». Збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). – Київ: Педагогічна думка, 2019. 90 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Андрусенко І. В. Підручник «Я досліджую світ» як засіб формування екологічних грамотності молодших школярів. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць. Вип. 22. Київ, 2019. С. 6 – 15.
2. Бібік Н. М. Навчально-методичний комплект з курсу «Я досліджую світ» у вимірах компетентісно орієнтованого навчання. *Проблеми сучасного підручника*: збірник наукових праць. Вип. 23. Київ, 2019. С. 6–23.
3. Бібік Н. М. Соціалізація молодшого школяра в підготовки вчителя. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання : збірник наукових праць / за наук. ред. акад. В. І. Бондаря. Вип. 31. Київ, 2019. С. 3–9.
4. Вашуленко О. В. Реалізація завдань змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти у підручнику з читання. *Проблеми сучасного підручника*: збірник наукових праць. Вип. 23. Київ, 2019. С. 35–46.
5. Листопад Н. П. Реалізація змістового блоку «Величини» у НМК з математики для першого циклу НУШ. *Проблеми сучасного підручника*: збірник наукових праць. Вип. 23. Київ, 2019. С. 139–148.
6. Мартиненко В. О. Врахування особливостей розвитку пізнавальних функцій в учнів 1–2 класів у процесі формування навички читання. *Педагогічна освіта: теорія і практик* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 25. С. 221–227.
7. Мартиненко В. О. Сміслові читання молодшими школярами науково-художніх текстів. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26. С. 332–340. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/715940/1/>
8. Мартиненко В. О. Сучасні моделі і практики читання молодших школярів / Валентина Мартиненко // *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць. – Вип. 21. – м. Кам'янець-Подільський, 2017.
9. Мартиненко В. О. Типові та індивідуальні труднощі формування й розвитку навички читання в учнів 2 класу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання : збірник наукових праць / за наук. ред. акад. В. І. Бондаря. Вип. 31. Київ, 2019. С. 115–121.
10. Онопрієнко О. В. Нова українська школа: актуалітети модернізації початкової загальної освіти / О. В. Онопрієнко // *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2017. – Вип. 19. – С. 244 – 252.
11. Онопрієнко О. В. Технологія конструювання інструментарію формувального оцінювання навчальних досягнень учнів першого та другого класів. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 1. С. 77–85.
12. Пономарьова К. І. Дидактичні вимоги до підручника з української мови для початкової школи в умовах компетентісно орієнтованого навчання. *Проблеми сучасного підручника*: збірник наукових праць. Вип. 23. Київ, 2019. С. 218–227.

13. Савченко О. Я. Аксиологічні аспекти кола читання творів Василя Сухомлинського у початковій школі / О. Я. Савченко // Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю ; Педагогічні читання : Зб. наук. – метод. праць / За заг. ред. В. О. Сухомлинської, О. Я. Савченко. – Житомир : ФОП Левковець Н. М. 2017. – С. 207 – 215.

14. Савченко О. Я. Аксиологічні смисли художніх творів Василя Сухомлинського для дітей / О. Я. Савченко // Рідна школа. – 2017. – № 10. – С. 32 – 35.

15. Савченко О. Я. Літературно-художня спадщина Василя Сухомлинського – джерело емоційного розвитку молодших школярів. *Інноватика у вихованні*: збірник наукових праць. Вип. 10. Рівне, 2019. С. 7–14.

16. Савченко О. Я. Міжпредметні зв'язки як ресурс впровадження компетентнісного підходу на уроках літературного читання / О. Я. Савченко // Український педагогічний журнал. – 2017. – № 2. – С. 48 – 58.

17. Савченко О. Я. Модернізація змісту початкової освіти: діалог з В. О. Сухомлинським. *Наукові записки Наукові записки. Серія: Педагогічні науки* Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

18. Савченко О. Я. Початкова школа в контексті ідей Нової української школи. *Рідна школа*. 2018. № 1–2. С. 3–8.

19. Савченко О. Я. Ціннісні орієнтири авторської школи О.А. Захаренка. / О. Я. Савченко // Рідна школа. – 2017. – № 4. – С. 46 – 48.

20. Савченко О.Я. Міжпредметні завдання діяльнісного типу як засіб формування у молодших школярів умінь працювати з підручником / Савченко О. Я. // *Наук. зб. «Проблеми шкільного підручника»*. – вип. 19, 2017. – С. 318 – 328.

21. Савченко О.Я. Моделювання уроку у початковій школі в контексті компетентнісного підходу. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні : актуальні проблеми теорії і практики (До 25 – річчя НАПН України)*. Зб. наук. праць – К. : вид. дім «Сам», 2017. С. 198 – 205.

Статті в інших виданнях

1. Андрусенко І. В. Формування у молодших школярів уявлень про Всесвіт / І.В. Андрусенко // *Учитель початкової школи*. – 2017. – № 3. – С. 6 – 11.

2. Андрусенко І. В. Як працює організм людини: прості відповіді на складні запитання. *Учитель початкової школи*. 2018. № 10. С. 15–21.

3. Вашуленко О. В. Вашуленко М. С., Прищепка О. Ю. 1 клас. Читання, письмо, розвиток мовлення. *Початкова школа*. 2018. № 10. С. 31–37.

4. Вашуленко О. В. Вашуленко М. С., Прищепка О. Ю. 1 клас. Читання, письмо, розвиток мовлення. *Початкова школа*. 2018. № 9. С. 37–43.

5. Вашуленко О. В. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання / Оксана Вашуленко // *Початкова школа*. – 2017. № 8. – С. 20 – 24.

6. Вашуленко О. В., Вашуленко М. С. Про роботу з Букварем нового покоління. *Початкова школа*. 2018. № 8. С. 16–21.

7. Листопад Н. Методичні настанови щодо вивчення довжини у 1 класі. Початкова школа. 2018. № 12. С. 24 – 27.
8. Листопад Н. П. Формування у молодших школярів у явленнь про час / Наталія Листопад // Початкова школа – 2017. – № 7.
9. Мартиненко В. О. Становлення навички читання учнів 1–2 класів в умовах функціональної незрілості пізнавальних процесів. Початкова школа. 2018. № 6. С.27–32.
10. Мартиненко В. О. Читацька діяльність молодших школярів: сучасні тенденції розвитку / Валентина Мартиненко // Початкова школа – 2017. – № 8. – С.16 – 20.
11. Онопрієнко О. В. Короткий огляд концепції Нової української школи / О. В. Онопрієнко // Нова українська школа: порадник для вчителя [Електронний ресурс] / [Н. З. Софій, О. В. Онопрієнко, Ю. М. Найда та ін.] / За заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ: Літера, 2018. С. 11 – 20.
12. Онопрієнко О. В. Особливості розвитку дітей 6-7-ми річного віку та методи навчання / О. В. Онопрієнко // Нова українська школа: порадник для вчителя [Електронний ресурс] / [Н. З. Софій, О. В. Онопрієнко, Ю. М. Найда та ін.] / За заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ: Літера, 2018. С. 33 – 43.
13. Онопрієнко О. В. Проекти до снаги сучасним дітям як спосіб ознайомлення зі світом. Організація проектної діяльності на уроках математики / О. В. Онопрієнко // Учитель початкової школи. – 2017. – № 2. – С. 7 – 9.
14. Онопрієнко О. Інтеграція у навчанні молодших школярів математики / О. Онопрієнко, С. Скворцова // Початкова школа. – 2017. – № 9. – С. 22 – 29.
15. Онопрієнко О. Інтеграція у навчанні молодших школярів математики / О. Онопрієнко, С. Скворцова // Початкова школа. – 2017. – № 10. – С. 29 – 32.
16. Онопрієнко О. Система навчальних завдань, зорієнтована на якісний результат. Початкова школа. 2018. № 9. С. 23–25.
17. Пономарьова К. І. Завдання на засвоєння і застосування правил правопису в 2 класі / Катерина Пономарьова // Початкова школа. – 2017. – № 3. – С. 23 – 26.
18. Пономарьова К. І. Засвоєння орфограм на уроках української мови в 3 класі / Катерина Пономарьова // Початкова школа. – 2017. – № 4. – С. 44 – 47.
19. Пономарьова К. І. Засоби різнобічного розвитку першокласників на уроках навчання грамоти / Катерина Пономарьова // Учитель початкової школи. – 2017. – № 12. – С. 14 – 20.
20. Пономарьова К. І. Засоби формування орфографічної грамотності четвертокласників / Катерина Пономарьова // Початкова школа. – 2017. – № 8. – С. 12 – 15.
21. Пономарьова К. І. Пріоритети в навчанні грамоти першокласників НУШ. Початкова школа. 2018. № 8. С. 21–25.
22. Пономарьова К. І. Реалізація змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти в 2-му класі. Учитель початкової школи. 2019. № 3. С. 6 – 11.
23. Пономарьова К. І. Формування у молодших школярів уміння переказувати текст / Катерина Пономарьова // Учитель початкової школи. – 2017. – № 3. – С. 11 – 15.

24. Прищеп О. Особливості формування навичок письма в буквенний період навчання грамоти. Початкова школа. 2018. № 11. С. 5–12.
25. Прищеп О. Ю. Диференційоване сприймання форми букви першокласниками під час навчання письма / О. Ю. Прищеп // Початкова школа. 2017. – № 11. – С.17 – 19.
26. Прищеп О.Ю. Післябуквенний період – важливий перехід до навчання української мови в 2-му класі. Початкова школа. 2019. № 3. С. 8 – 11.
27. Савченко О. Ганс Крістіан Андерсен «Гидке каченя». Вивчення казки – великої за обсягом з прихованим змістом. Початкова школа. 2018. № 4. С. 12–16.
28. Савченко О. Закон України «Про освіту»: методичний коментар для вчителя початкової школи. Початкова школа. 2018. № 1. С. 1–4.
29. Савченко О. Ідеї В. Сухомлинського у просторі української освіти. Початкова школа. 2018. № 4. С. 1–4.
30. Савченко О. Я. Види міжпредметних завдань на уроках літературного читання. Початкова школа. 2019. № 2. С. 5 – 8.
31. Савченко О. Я. Літературне читання : інтерактивні методи і прийоми / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2017. – № 4. – С. 4 – 40.
32. Савченко О. Я. Попереду у всіх нас велика робота. Директор школи. 2018. № 7. С. 68–76.
33. Савченко О. Я. Розуміння молодшими школярами літературних творів : сутність процесу і засоби формування / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2017. – № 8. – С. 6 – 12.
34. Савченко О. Я. Уміння запитувати – вузлики знань. Справи сімейні. 2018. № 2. С. 15–16.

Методичні рекомендації

1. Андрусенко І. В. Формування екологічної грамотності молодших школярів у процесі вивчення природознавства / І. В. Андрусенко // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 51 – 54.
2. Андрусенко І. В., Котелянець Н. В., Агеєва О. В. Особливості реалізації змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах Нової української школи. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2018/2019 навчальному році. Київ, 2018. С. 102–110.
3. Бібік Н. М. Ознаки компетентнісно орієнтованого уроку з предмета «Я у світі» / Н. М. Бібік // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 15 – 21.
4. Бібік Н. М. Я досліджую світ. Початкова освіта: Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. С. 147–150.
5. Вашуленко О. В. Організація навчання грамоти першокласників (читання) на засадах компетентнісного підходу / Оксана Вашуленко // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 21 – 28.

6. Вашуленко О. В. Особливості реалізації змісту освітньої програми з української мови в 1 класі нової української школи (за підручником «Буквар» авторського колективу М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко). Початкова освіта: Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. С. 79–86.

7. Листопад Н. П. Вивчення величин у 1 класі на засадах компетентнісного підходу. Початкова освіта: Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. С. 99–101.

8. Мартиненко В. О. Курс літературного читання: компетентнісні виміри і виклики / Валентина Мартиненко // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 37 – 41.

9. Мартиненко В. О. Навчально-методичне забезпечення уроків роботи з дитячою книжкою в 1 класі. Початкова освіта: Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. С.91–95.

10. Онопрієнко О. Огляд концепції «Нова українська школа». Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ, 2018. С. 9–18.

11. Онопрієнко О. Особливості побудови уроків математики на засадах компетентнісного підходу / О. Онопрієнко, С. Скворцова, Н. Листопад // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 45 – 51.

12. Онопрієнко О. Особливості розвитку дітей 6–7-річного віку. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ, 2018. С. 31–41.

13. Онопрієнко О., Скворцова С. Урахування вікових особливостей учнів у навчанні математики. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. С. 96–99.

14. Пономарьова К. І. Організація навчання молодших школярів української мови на засадах компетентнісного підходу / Катерина Пономарьова // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 30 – 37.

15. Пономарьова К. Організація навчання грамоти першокласників за навчально-методичним комплектом. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. С. 74–79.

16. Прищепа О. Особливості підготовки першокласників до навчання письма в добуковений період. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти. Київ, 2018. С. 87–89.

17. Прищепа О. Ю. Компетентнісний підхід до навчання письма у початковій школі / О. Ю. Прищепа // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С.28 – 30.

18. Савченко О., Бібік Н., Онопрієнко О., Пономарьова К., Мартиненко В., Прищеп О., Листопад Н., Вашуленко О., Андрусенко І. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в перших класах закладів загальної середньої освіти у 2018/2019 навчальному році. Початкова школа. 2018. № 6. С. 11 – 16.

19. Савченко О. Я. Міжпредметні завдання на уроках літературного читання / О. Я. Савченко // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 42 – 45.

20. Савченко О.Я. Компетентнісний підхід у моделюванні уроку / О. Я. Савченко // Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році. – К.: УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 7 – 10.

Тези, доповіді та інші матеріали наукових конференцій, конгресів, семінарів, що відбулися в Україні

1. Андрусенко І. В. Діяльнісно орієнтований підхід у навчанні інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі*. Збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 72 – 79.

2. Андрусенко І. В. Засоби реалізації інтегрованого підходу в формуванні екологічної грамотності учнів початкових класів. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 – 12 жовтня 2019 р., м. Умань). Умань, 2019. С. 11 – 14.

3. Андрусенко І. В. Інтегрований курс «Я досліджую світ» в умовах Нової української школи. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 89 – 91.

4. Андрусенко І. В. Педагогічні умови формування екологічної грамотності молодших школярів на уроках природознавства / І. В. Андрусенко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 84 – 85.

5. Андрусенко І. В. Формування екологічної грамотності молодших школярів засобами підручника «Я досліджую світ». *Проблеми сучасного підручника*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019.

6. Андрусенко І. В. *Реалізація екологічної компетентності учнів початкових класів засобами інтегрованого курсу «Я досліджую світ»*. Педагогічний пошук – 2019. Матеріали Всеукраїнської серпневої конференції. Київ, 2019. С. 198-202.

7. Бібік Н. М. Дидактичні вимоги до компетентнісно орієнтованого уроку/заняття. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 – 12 жовтня 2019 р., м. Умань). Умань, 2019. С. 24 – 29.

8. Бібік Н. М. Інтегроване навчання: досвід упровадження в початковій школі. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 92 – 95.

9. Бібік Н. М. Методичні орієнтири реалізації програми навчального курсу «Я досліджую світ». *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі*. Збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 63 – 71.
10. Бібік Н. М. Навчальна взаємодія як чинник соціалізації молодших школярів. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Київ, 2019. С. 10 – 12.
11. Бібік Н. М. Навчально-методичний комплект як інноваційний ресурс початкової освіти / Н. М. Бібік // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 78 – 79.
12. Бібік Н. М. Науково-методичний супровід з предмета «Я досліджую світ» у вимірах компетентнісно орієнтованого підходу. *Проблеми сучасного підручника*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 12 – 14.
13. Бібік Н. М. Суперечності процесу запровадження компетентнісного підходу в освітню практику. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи*. Матеріали Всеукраїнської інтернет конференції (30 вересня 2019 р., м. Київ). м. Київ, 2019. С. 8-12.
14. Вашуленко О. В. Аналіз комунікативно-мовленнєвих умінь у контексті видів усної мовленнєвої діяльності молодших школярів / О. В. Вашуленко // Анотовані результати науково дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 85 – 86.
15. Вашуленко О. В. Емоційно-ціннісний розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 277 – 283.
16. Вашуленко О. В. Методичні аспекти формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2019. С. 43 – 46.
17. Вашуленко О. В. Методичні рекомендації щодо роботи за підручником «Українська мова та читання. Частина 2» у другому класі (авт. О. В. Вашуленко). *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі*. Збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 28 –36.
18. Вашуленко О. В. Мовленнєвий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (6-7 вересня 2019 року, м. Київ). Київ, 2019. С. 30-33.
19. Вашуленко О. В. Підручник з навчання грамоти у контексті сучасних освітніх завдань. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 – 12 жовтня 2019 р., м. Умань). Умань, 2019. С. 38 – 42.
20. Вашуленко О. В. Підручник з читання як засіб реалізації змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти. *Проблема читання в сучасному*

інформаційному суспільстві. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 вересня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 96 – 99.

21. Вашуленко О. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи*. Матеріали Всеукраїнської інтернет конференції (30 вересня 2019 р., м. Київ). м. Київ, 2019. С. 12 – 14.

22. Вашуленко О. В. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернетконференції. Київ, 2019. С. 137 – 139.

23. Листопад Н. П. Навчально-методичне забезпечення компетентнісно орієнтованого навчання математики в НУШ. *Проблеми математичної освіти (ПМО-2019)*. Матеріали міжнародної науково-методичної конференції. Черкаси, 2019. С. 93 – 94.

24. Листопад Н. П. Вивчення величин у 2 класі за навчально-методичним комплектом з математики. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі*. Збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 50 – 62.

25. Листопад Н. П. Навчальне забезпечення компетентнісно орієнтованого навчання математики у першому циклі НУШ. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 – 12 жовтня 2019 р., м. Умань). Умань, 2019. С. 125 – 127.

26. Листопад Н.П. Формування в молодших школярів вимірювальних умінь на засадах компетентнісного підходу. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2019. С. 101 – 104.

27. Листопад Н. П. Формування у молодших школярів уявлень про час / Н. П. Листопад // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 83 – 84.

28. Листопад Наталія. Вивчення величин у початковій школі Франції. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 123.

29. Листопад. Н. П. Наступність у формуванні вимірювальних умінь дошкільників та першокласників. *Наступність у навчанні математики в умовах реформи загальної середньої освіти: реалії та перспективи: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (20-21 вересня, Одеса)*. Харків, 2019. С. 41-43.

30. Мартиненко В. О. Проблеми розвитку повноцінної навички читання молодших школярів: сучасний контекст. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі*. Збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 37 – 43.

31. Мартиненко В. О. Програмові вимоги до формування навички читання молодших школярів і реалії шкільної практики. *Проблеми сучасного підручника*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019.

32. Мартиненко В. О. Сучасні практики читання молодших школярів у взаємодії з екранними технологіями / В. О. Мартиненко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 79 – 80.

33. Мартиненко В. О. Типові та індивідуальні особливості становлення й розвитку навички читання молодших школярів: реалії сьогодення. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 316 – 321.

34. Мартиненко В. О. Формування в учнів 1 – 2 класів дикції як важливого чинника становлення навички читання вголос. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2019. С. 95 – 98.

35. Мартиненко В. О. Формування у молодших школярів прийомів смислового читання у контексті реалізації окремих читацьких стратегій. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві*. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 вересня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 96 – 99.

36. Мартиненко В. О. Художні і нехудожні тексти у змісті читацької діяльності молодших школярів. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Київ, 2019. С. 95 – 98.

37. Мартиненко В. О. Читацькі інтереси молодших школярів: сучасні тренди і традиції. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 125 – 128.

38. Онопрієнко О. В. Апробація навчально-методичного забезпечення в пілотних класах НУШ. *Проблеми сучасного підручника*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019.

39. Онопрієнко О. В. Виклики в освіті як чинники зміни результатів навчання у початковій школі. *Наступність у навчанні математики в умовах реформи загальної середньої освіти: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (20-21 вересня, Одеса). Харків, 2019. С. 51-53.

40. Онопрієнко О. В. Використання таксономії цілей у побудові інструментарію оцінювання результатів навчання. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи*. Матеріали Всеукраїнської інтернет конференції (30 вересня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 99-101.

41. Онопрієнко О. В. Дидактико-методичні вимоги до розроблення інструментарію оцінювання результатів навчання у початковій школі. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Київ, 2019. С. 111 – 114.

42. Онопрієнко О. В. Інноваційні способи контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи в умовах упровадження нового Державного

стандарту. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2019. С. 40 – 43.

43. Онопрієнко О. В. Інструментарій формувального оцінювання навчальних досягнень учнів 1 і 2 класів. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі*. Збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 80 – 89.

44. Онопрієнко О. В. Оцінювання навчальних досягнень: осучаснення смислу в новій українській школі. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 – 12 жовтня 2019 р., м. Умань). Умань, 2019. С. 156 – 159.

45. Онопрієнко О. В. Поєднання формувального і підсумкового оцінювання в контролювальній діяльності вчителя й учня початкової школи / О. В. Онопрієнко // Анотовані результати науково дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 82 – 83.

46. Онопрієнко О. В. Поєднання формувального і підсумкового оцінювання в контролювальній діяльності вчителя початкової школи / О. В. Онопрієнко // Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі: матеріали III Міжнародного конгресу (18–21 травня 2017 р., м. Одеса) / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 282 – 283.

47. Онопрієнко О. В. Реформування початкової освіти: сучасне бачення результатів навчання. *Розвиток конкурентоспроможної особистості у межах сучасної освіти: реалії та перспективи*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Івано-Франківськ, 2018. С. 141–145.

48. Онопрієнко О. В. Сучасні способи контролю навчальних досягнень учнів початкової школи. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (21–22 березня 2019 р., м. Полтава). Полтава, 2019. С. 40-43.

49. Онопрієнко О. В. Участь науковців відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України у заходах на впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі*. Збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 5 – 13.

50. Онопрієнко О. Концепція нової української школи як ідейна основа модернізації освітнього середовища / О. Онопрієнко // Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи: матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції (5–6 жовтня 2017 р., м. Умань) // FOLIA COMENIANA: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – С. 27–31.

51. Онопрієнко О. Перспективи зарубіжного досвіду контрольно-оцінювальної діяльності в початковій освіті України / Оксана Онопрієнко // Педагогічна

компаративістика і міжнародна освіта – 2017: освітні трансформації у контексті європейської інтеграції: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 червня 2017 р., м. Київ) / Інститут педагогіки НАПН України. – К: Педагогічна думка, 2017. – С. 67 – 68.

52. Онопрієнко Оксана. Свідоцтво досягнень як нова форма оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 138 – 140.

53. Пономарьова К. І. Засоби розвитку в молодших школярів мовленнєво-творчих здібностей у процесі навчання української мови. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2019. С. 101 – 104.

54. Пономарьова К. І. Засоби формування навички читання в першокласників у процесі навчання грамоти. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві*. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 вересня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 96 – 99.

55. Пономарьова К. І. Навчально-методичний комплект з навчання грамоти: структура і функції. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 – 12 жовтня 2019 р., м. Умань). Умань, 2019. С. 187 – 190.

56. Пономарьова К. І. Особливості змісту початкового курсу мовно-літературної освіти в Новій українській школі. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Київ, 2019. С. 114 – 116.

57. Пономарьова К. І. Реалізація компетентнісного підходу в системі початкової мовної освіти. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 105 – 111.

58. Пономарьова К. І. Сутність і структура компетентнісно орієнтованих завдань / Катерина Пономарьова // Анотовані результати науково дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 80 – 81.

59. Пономарьова К. І. Сучасні підходи до створення підручників з української мови для початкової школи. *Проблеми сучасного підручника*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 102 – 103.

60. Прищепа О. Ю. Головні чинники запровадження диференційованого підходу до навчання письма першокласників / О. Ю. Прищепа // Анотовані результати науково дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 81 – 82.

61. Прищепа О. Ю. Засоби формування навичок письма першокласників. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 – 12 жовтня 2019 р., м. Умань). Умань, 2019. С. 190 – 192.

62. Прищепа О. Ю. Зошит з друкованою основою – ефективний засіб для навчання письма. *Проблеми сучасного підручника*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019.

63. Прищепа О. Ю. Проблеми навчання письма першокласників з низьким рівнем готовності до нього. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2019. С. 49 – 52.

64. Прищепа О. Ю. Фактори впливу на розвиток навичок письма першокласників. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 342 – 346.

65. Савченко О. Я. Впровадження у зміст літературного читання ідей медіаграмотності молодших школярів. *Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2019. С. 90 – 93.

66. Савченко О. Я. Діяльнісно-результатний підхід як чинник системної модернізації початкової освіти. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (11 – 12 жовтня 2019 р., м. Умань). Умань, 2019. С. 216 – 219.

67. Савченко О. Я. Ідеї НУШ – діалог з В. О. Сухомлинським. *Нова українська школа – діалог з В. О. Сухомлинським*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (25 квітня 2018 року, м. Херсон) / за заг. ред. А.М. Зубка, В.В. Кузьменка, Н.В. Слюсаренко. Херсон, 2018. Ч. II. С. 181–190.

68. Савченко О. Я. Інноваційні концепти підручника з читання. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи*. Матеріали Всеукраїнської інтернет конференції (30 вересня 2019 р., м. Київ). м. Київ, 2019. С. 121 – 124.

69. Савченко О. Я. Медіаграмотність як новий результат початкової освіти. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації*. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 154 – 155.

70. Савченко О. Я. Оновлення кола читання для підручника 2 класу у контексті вимог НУШ. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві*. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 вересня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 96 – 99.

71. Савченко О. Я. Потенціал нового змісту початкової освіти в контексті формування у молодших школярів медіаграмотності. *Сучасний простір медіаграмотності та перспективи його розвитку*. Збірник статей Сьомої міжнародної науково-методичної конференції. Київ, 2019. С. 186 – 191.

72. Савченко О. Я. Сутність міжпредметних зв'язків і міжпредметних завдань на уроках літературного читання / О. Я. Савченко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік. – К. : Педагогічна думка, 2017. – С. 77 – 78.

73. Савченко О. Я. Формування рефлексивної позиції молодшого школяра у навчанні. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Матеріали Першої міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Київ, 2019. С. 35 – 37.

74. Андрусенко І. В. Перевірка предметних компетентностей учнів початкових класів на уроках природознавства. Дидактико-методичні засади конструювання тестових завдань. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 151 – 159.

75. Андрусенко І. В. Реалізація компетентнісно орієнтованих завдань у процесі формування екологічної грамотності молодших школярів. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 164 – 171.

76. Андрусенко І. В. Система компетентнісно орієнтованих завдань з природознавства як засіб формування екологічної грамотності молодших школярів. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 110 – 114.

77. Андрусенко І. В. Упровадження концептуальних засад НУШ: реалізація змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 117 – 127.

78. Андрусенко І. В. Формування екологічних умінь молодших школярів в умовах варіативності організаційних форм навчання. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 20 – 35.

79. Бібік Н. М. «Я досліджую світ»: навчально-методичне забезпечення. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 124 – 131.

80. Бібік Н. М. Особливості Державного стандарту початкової освіти і типових освітніх програм. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 72 – 81.

81. Вашуленко О. В. Зміст і структура читацької компетентності молодшого школяра. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 57 – 62.

82. Вашуленко О. В. Особливості реалізації змісту освітньої програми з української мови в 1 класі НУШ. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 104 – 116.

83. Листопад Н. П. Експериментальний комплект навчальних посібників з математики для 1 класу. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 115 – 123.

84. Листопад Н. П. Система компетентнісних завдань з формування в учнів 1 класу уявлень про величини. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 172 – 183.

85. Мартиненко В. О. Сучасні тенденції розвитку читацької діяльності молодших школярів. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 132 – 134.

86. Мартиненко В. О. Формування досвіду читацької діяльності молодших школярів на уроках літературного читання. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 11 – 19.

87. Мартиненко В. О. Формування навички читання першокласників в умовах функціональної незрілості пізнавальних процесів. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 12 – 19.

88. Онопрієнко О. В. Діти XXI століття: методи й форми організації їхнього навчання. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 20 – 47.

89. Онопрієнко О. В. Методична система навчання математики в 2 класі НУШ. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 132 – 144.

90. Онопрієнко О. В. Новітні тенденції контрольно-оцінювальної діяльності у початковій школі. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 135 – 159.

91. Онопрієнко О. В. Нормативне та навчально-методичне забезпечення Нової української школи. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 82 – 97.

92. Онопрієнко О. В. Реалізація ідей Нової української школи: актуальні запитання. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 63 – 82.

93. Пономарьова К. І. Вивчення есе на уроках української мови в 3-4 класах. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 55 – 64.

94. Пономарьова К. І. Виклик сьогодення – потреба в навчальному забезпеченні нового покоління. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого*

навчання молодших школярів. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 160 – 163.

95. Пономарьова К. І. Особливості типової освітньої програми мовно-літературної галузі. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 98 – 103.

96. Пономарьова К. І. Структура і зміст компетентнісно орієнтованих завдань з української мови для 2-4 класів. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 145 – 150.

97. Пономарьова К. І. Сутність модульної структури компетентнісно орієнтованого уроку української мови в початковій школі. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 5 – 10.

98. Пономарьова К. І. Сутність модульної структури компетентнісно орієнтованого уроку української мови в початковій школі. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 5 – 11.

99. Прищепа О. Ю. Модельовання уроків компетентнісно орієнтованого навчання грамоти (читання) першокласників. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 45 – 54.

100. Прищепа О. Ю. Особливості роботи з розвитку графічних навичок письма в 2 класі. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі* : збірник матеріалів веб-конференції «Учені НАПН України – українським вчителям» (27 серпня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 44–49.

101. Прищепа О. Ю. Система диференційованих завдань для навчання письма першокласників. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 2. Київ, 2019. С. 48 – 56.

102. Савченко О. Я. Мовно-літературна освітня галузь: нові завдання — нові рішення. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 83 – 109.

103. Савченко О. Я. Нова українська школа: методичний коментар до впровадження типової освітньої програми. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання молодших школярів*. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 65 – 71.

104. Савченко О. Я. Результати навчання в контексті Нової української школи. *Дидактико-методичний супровід компетентнісно орієнтованого навчання*

молодших школярів. Збірник матеріалів-презентацій постійно діючого семінару (2017-2019 рр.). Випуск 1. Київ, 2019. С. 128 – 131.

Тези та матеріали конференцій, що відбулися за кордоном

1. Onopriienko O., Skvortsova S., Britskan T. Викладання математики з урахуванням особливостей дітей цифрового покоління. *Reflection of current abilities and needs of younger school age children*. 24 scientific conference with international participation Elementary Mathematics Education Comenius University in Bratislava. Братислава, 2019. С. 105-107.

2. Onopriienko O., Skvortsova S., Ishchenko A. Задачі, що містять сталу величину, в курсі математики початкової школи України. Conference MITAV 2019, 20 - 21 червня 2019 року. Brno, 2019.

3. Андрусенко І. В. Організація екологічної діяльності молодших школярів засобами інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*. Materials of the International scientific-practical conf., London, July 29, 2019. Лондон, 2019. С. 55-57.

4. Бібік Н. М. Індивідуально-диференційований підхід до розвитку пізнавальної мотивації молодших школярів. *Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*. Materials of the International scientific-practical conf., London, July 29, 2019 NGO European Scientific Platform. London, 2019. С. 36-38.

5. Бібік Н. М. Методичний аналіз порівняльного дослідження якості початкової освіти (TIMSS). *Die Relevanz und die Neuheit der modernen wissenschaftlichen Studien: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ»*. Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Wien, 23 August. Wien, 2019, С. 64-67.

6. Бібік Н. М. Соціалізація особистості школяра в результатах початкової освіти. *Wiadomości o postępie Naukowym i rzeczywistych Badaniach naukowych Współczesności*. Materiałami międzynarodowej Naukowo-praktycznej konferencji 17 czerwca 2019 rok OP Europejska platforma naukowa. Krakow, Polska, 2019. С. 112-114.

7. Листопад Н. П. Изучение величин в начальной школе на основе компетентностного подхода // Инновационные технологии обучения физико-математическим и профессионально-техническим дисциплинам = Innovative teaching techniques in physics, mathematics, vocational and mechanical training. Інноваційні технології навчання фізика-математичним і професійно-технічним дисциплінам : матеріали ІХ Междунар. науч. -практ. интернет-конф., Мозырь, 21-24 марта 2017 г. / УО МГПУ им. И.П. Шамякина ; редкол.: И. Н. Ковальчук (отв. ред.) [и др.]. – Мозырь, 2017. – с. 91 – 92.

8. Мартиненко В. О. Навчальне забезпечення уроків роботи з дитячою книжкою (1 клас). *Wiadomości o postępie Naukowym i rzeczywistych Badaniach naukowych Współczesności*. Materiałami międzynarodowej Naukowo-praktycznej konferencji 17 czerwca 2019 rok OP Europejska platforma naukowa. Krakow, 2019, С. 63-65.

9. Мартиненко В. О. Типові труднощі становлення навички читання в учнів 2 класу. *Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*. Materials of the International scientific-practical conf., London, July 29, 2019 NGO European Scientific Platform. London, 2019. С. 97-99.

10. Мартиненко В. О. Читацька діяльність молодших школярів: сучасна ситуація розвитку. *Problems and achievements of modern science*. Materials of the International scientific-practical conf. Cork. Ireland, 2019. V. 4. P.79 – 82.

11. Оноприенко О. В., Скворцова С. А. Система учебных заданий как средство обеспечения достижения успеха учащимися. *Начальное образование: проблемы и решения*. Материалы I Международной научно-практической интернет-конференции (15 июня 2018 г., г. Наманган, Узбекистан): в 2-х частях. Ч. II. Намаган, 2018. С. 5–15.

12. Онопрієнко О., Скворцова С., Іщенко А. Development of critical thinking of primary school pupils at mathematics lessons. *Reflection of current abilities and needs of younger school age children*. 24 scientific conference with international participation Elementary Mathematics Education Comenius University in Bratislava. Братислава, 2019. С. 80 – 83.

13. Пономарьова К. І. Робота з медіапродуктами у процесі навчання української мови в початковій школі. *Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»* with materials of the International scientific-practical conf., London, July 29, 2019 NGO European Scientific Platform. London, 2019. С. 80-82.